

OLAV

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Biskop Georg Müller ssc, s. 1
Påskens tone

Arnfinn Haram o.p., s. 3
Religionskritikk – og sekulariseringskritikk

Kardinal Avery Dulles s.j., s. 6
Mysteriet mennesket – Johannes Paul IIs nytolkende «personalisme»

Intervju med Bibelskapets nye generalsekretær, s. 11
Bibelarbeid bygger broer

Om nazikritikeren biskop von Galen, s. 13
«...adlyde Gud mer enn mennesker»

Bildene fra Titan, s. 16
Hvordan beskrive det ukjente?

Helge Magnus Iversen, s. 17
Krigeren som bøyde kne

Pavebudskap til verdens fredsdag, s. 21
Kjærlighet – vårt våpen

Bokomtale, s. 24
Angelika Daiker: Over grenser. Lille søster Magdeleines liv og spiritualitet
Olivier Clément: Källor. Den kristne spiritualitetens ursprung

Idet bladet skal i trykken, blir det kjent at pave Johannes Paul har fått et tilbakefall etter influensa og sykehusopphold i begynnelsen av februar og er igjen innlagt på sykehus.

NEI!

Den store engelske katolske apologet og polemiker G. K. Chesterton sa en gang at hvis man bare fant en sosialt akseptabel og sanitær betegnelse, kunne man få godtfolk med på de rene uhyrligheter. For egen del foreslo, den alltid velopplagte ordsmed «sosial desimering» for det å ta livet av mennesker man av ulike årsaker ønsket å kvitte seg med. 'En gang' var, for Chestertons vedkommende, før nazistene – i rampelyset i disse tider både av historiske og aktuelle årsaker – for alvor gikk i gang med sine omskrivninger av det uhyrlige: Eutanasi, barmhjertighetsdrap, ble ordet for det å ta livet av sinnssyke, utviklingshemmede og andre som herrefolket definerte som livsudyktige eller skarperer: livsverdige. 'Endlösung' ble betegnelsen for å kvitte seg med alle jødene, og 'Arbeit macht frei' den grusomt ironiske velkomsthilsen over porten til utryddelsesleiren Auschwitz. Lydige lakeier som 'bare' adlød ordre, sørget for at 'desimeringen' gikk greit og effektivt for seg.

Noen protesterte, da de skjønte hvor det bar – og noen skjønte før andre. En av de tidlige varskuopere mot Hitlers mørke aggresjon og hensikter var journalisten og publisisten Carl von Ossietzky – i fengsel og helsemessig nedbrudt av nazistenes maltraktering da han i 1936 fikk Nobels fredspris. En annen som sa fra, var biskop Clemens August von Galen, biskop av Münster, som – ble det kjent før jul i fjor – vil bli saligkåret i år. I 1941 tordnet han fra prekestolen mot nazismens menneskeforakt: «En forferdelig lære som vil rettferdiggjøre mord på uskyldige, og som i bunn og grunn gjør det fritt for å ta livet av invalide som ikke lenger er arbeidsføre, av uhelbredelig syke og aldersvekkede.» Historien bak en betimelig saligkåring står å lese i dette St. Olav.

Ufarliggjørende omskrivninger à la George Orwells 'new speak' døde ikke med Hitler i bunkersen i Berlin – eller, for den saks skyld, med kommunismens fall noen årtier senere. I vestlige, avanserte samfunn har såkalt 'fri abort' lenge vært en selvsagt medisinsk tjeneste, og i de senere år har 'angrepillen' blitt en enklere og – ikke minst viktig! – billigere måte å sikre seg mot uønsket nytt liv på. Og eutanasi, lenge diskreditert nettopp på grunn av nazitilknytningen, er intet fremmed ord i dagens debatt. I flere land er barmhjertighetsdrap på terminalt syke tillatt, riktignok etter 'strengt regler', som det så beroligende heter, men det er en kjent sak at i Nederland, foregangslandet på området, ser man i betydelig grad gjennom fingrene. Betydelig er også engstelsen hos skrøpelige sykehjemspasienter for å bli offer for en uønsket barmhjertighet. Her hjemme diskuteres straffrihet for aktiv dødshjelp eller drap på grunn av overgrep, og begrepet 'verdig død' er nærmest blitt ensbetydende med det å gripe til aktiv dødshjelp – som om det hefter noe uverdige ved smerter og død. Det uverdige er *ikke* å få tilstrekkelig smertelindring og menneskelig omsorg og nærhet i livets siste fase.

Katolsk tanke og samvittighet sier nei til aktiv dødshjelp. «Budet om å slå i hjel gjelder også når sykdom og alder reduserer et menneskes evne til å klare seg selv,» skriver pave Johannes Paul II, selv sterkt pleietrengende, i årets fastebudskap. Han avviser blankt «visse strømninger i tiden som anser disse menneskene for å være nærmest ubrukbare på grunn av deres reduserte kapasitet.» Ord som lyder som et skremmende ekko av von Galens preken 3. august 1941: «Når mennesker gis rett til å drepe vergeløse, sinnssyke mennesker, da er i bunn og grunn mord på alle uproduktive mennesker fristilt – på uhelbredelig syke, krigs- og arbeidsinvalid, mord på oss alle når vi blir gamle og aldersvekkede og dermed uproduktive.»

UKJ

påskens tone

AV BISKOP GEORG MÜLLER SSCC

I fastetiden følger vi Jesus opp til Jerusalem. I jublende glede feirer vi påske, Jesu oppstandelse, det vil si Guds endelige seier over døden. Jesu oppstandelse er sentrum og midte i vår kristne tro, den er utgangspunktet og kilden for kirkens liturgi, som vi hvert år tar del i. Vi synger Halleluja, samtidig utfordres vår tro gjennom dette underet som har skjedd. For langfredagen ligger ikke langt tilbake.

I evangeliene fremheves særlig ved to anledninger disiplenes manglende forståelse overfor det som har skjedd. Eller sagt på en annen måte: Det sjokket som Jesu vei og adferd utløser i dem.

For det første mangler de forståelse for at Guds herredømme ikke kommer direkte og umiddelbart fra himmelen, men gjennom den forferdelige omveien som heter kors.

Helt fra den første forutsigelsen om lidelsen frem til at disiplene sto målløse på Olivenberget, ja, helt frem til påskesamtalen med disiplene på veien til Emmaus, finner vi belegg for denne mang-

lende forståelsen: «Dette må aldri skje deg» (Matt 16,22) sier Peter irettesettende til Jesus etter at han taler om sin død i Jerusalem. «Men vi som håpet at det var han som skulle utfri Israel!» (Luk 24,21) sier disiplene på vei til Emmaus til den ukjente som slo følge med dem på veien.

Det andre sjokket er oppstandelsen selv. At den døde oppvekkes til liv, at han er oppstanden, det er imot disiplenes forventninger og erfaringer. Evangeliene anskueliggjør dette meget tydelig (jfr. alle påskeberetningene).

Det at de misforstår, nøler og blir forskrekket i begge disse tilfellene, er et tydelig tegn på hvor stor og betydningsfull kontrasten er mellom Guds handlinger og vår menneskelige målestokk.

Det foregår en dobbel omvendelse: Guds rike kommer på en helt annen måte enn forventet – Guds rike kommer gjennom korsets avmakt og dårskap. Langfredagen fortsetter helt annerledes enn forventet: Han som Faderen verken sparer for korset eller tar ned fra det, han oppvekkes til nytt liv.

Dette dobbelte sjokket hører til troens vei helt til i dag. Troens ene grunnlag har også i dag to dimensjoner: Tro betyr å gi opp sikkerhet, gi opp forventninger, utlevere seg selv til det usi-

Georg Müller, født 1951 i Volkesfeld, Tyskland, tilhører Picpuspatrenes orden; presteviet 1978, licentiatgrad i teologi 1981; i 1988 utnevnt til apostolisk administrator av Trondheim Stift, siden 1997 biskop-prelat i stiftet.

kre, akseptere at Gud fører oss dit vi ikke vil eller aner, og være forberedt på korset. Tro betyr samtidig å ha mot til en ny sikkerhet, til et nytt grunnlag som Gud lar oss sette foten på. Å tro betyr å regne med at den som elsker oss over alt, er nær oss. Tro betyr å leve sammen med en som lever.

Tro til å leve med og i Gud, betyr vilje til å være kjærlighet og ikke bare til å ha kjærligheten. Vissheten om etterfølgelse betyr ikke bare å forlate alt, men også ha fellesskap med Ham: alt dette vises allerede i Jesu budskap fra tiden før påske.

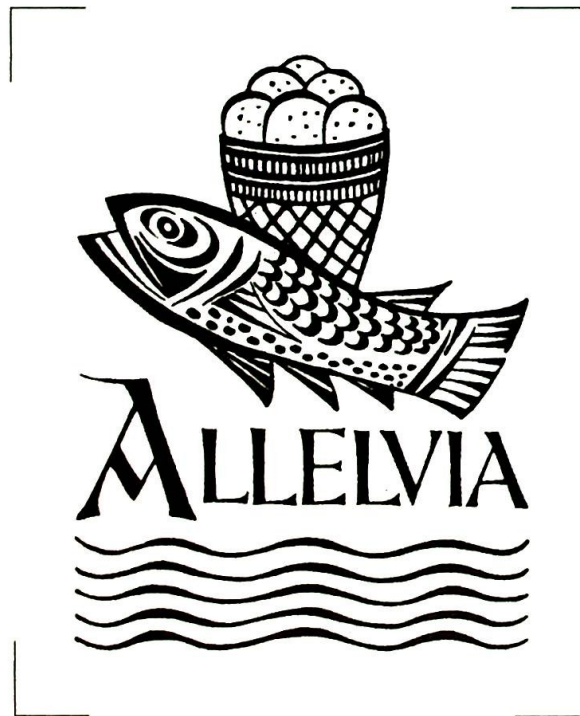
Det hører med, men Jesu budskap og forkynnelse finner sin siste grunn, sin siste dybde, i overgangen fra korset til oppstandelsen: Her

finner det sin nye tone, påskens tone, som uten tvil hører med til kristendommen.

Så ønsker jeg oss alle denne nye tonen, dette nye synet på vårt liv med Gud og med hverandre. Jeg ønsker dere og meg selv påskeøyne. Øyne som, slik biskop Klaus Hemmerle uttrykker det, greier å se:

*i døden helt frem til livet,
i skyld helt frem til tilgivelse,
i atskillelse helt frem til enhet,
i smerte helt frem til herlighet,
i menneskene helt frem til Gud,
i Gud helt frem til mennesket,
i 'jeg' helt frem til 'du'.
Og i alt dette påskens nåde!*

GOD PÅSKE!

religionskritikk – og sekularismekritikk

AV PATER ARNFINN HARAM O.P.

Det blir meir og meir tydeleg og erkjent at 'religionens tid' ikkje er 'forbi'. Er det noko som er forbi – så er det nettopp slagord og haldningar som har prøvd å parkere religionen som ein marginal, ikkje-seriøs del av den offentlege diskursen. Anten ein er positiv eller negativ til fenomenet, innser ein at religion og religiøse kulturar er noko ein må ha skikkeleg peiling på og ha reflektert over.

For mange, ikkje minst mellom pressefolk og intellektuelle, har 'bulderet' av tilbakevendande religion, skapt ein slags panikk. Det er særleg den islamske kulturens banking på Vestens dører som valdar uro. Kort og godt fordi kristendomen og kyrkjene i vest så lenge har late seg idiotforklare og kue av den sjølvsikre moderniteten. Vestleg kristendom har funne seg i bli privatisert og 'åndeleggjort'. Ja, når folk i dag skal assosiere noko med 'religion', går ikkje tanken lenger utan vidare til kristendomen, som er blitt nokså bleik og sekularisert, men nettopp til

islam. Muslimar har ein tydeleg, religiøs praksis og kjenner ikkje den instinktive serviliteten for det vestlege samsfunnsprosjektet som kyrkjene er fanga i. Med ein gong kjem då skræmebilda på

bordet og ein ser for seg – i marerittaktige visjonar – korleis religionen på nytt trugar med å tyne demokrati, menneskerettar og tankefridom. Panikken ytrar seg i ein stundom temmelig tabloid religionskritikk. Rett nok kjenner ein seg dregen til ulike sider, fordi ein gjerne vil stå for kulturelt mangfald og liberalitet. Vi kan kalle det ein versjon – og i dag kanskje den mest typiske – av 'det liberale dilemma'.

Vi kjem ikkje vidare, meiner eg, utan ein viss vilje til kritikk også av *sekularismen* som ideologi. Altså: Gjerne (seriøs og rimeleg respektfull) religionskritikk, men også ditto sekularismekritikk. Skulle det vere for mykje forlangt? Skulle det vere å gje veslefingern til fanden?

Difor fylgjande, ikkje udiskutable, men mulege påminning om nokre av sekularismens illusjonar:

Illusjonen om sekularismens nøytralitet

Mange er i dag, med rette, opptekne av å sikre det offentlege rommet som eit felles forum. For å verkleggjere dette, meiner ein det er nødvendig å halde unna alle særinteresser og særkultu-

Arnfinn Haram o. p., tidlegare luthersk prest og prost, sidan 1999 dominikanermunk; vigd til prest i 2003; geistleg rådgivar for Katolsk Studentlag, Oslo, og medlem av Arbeidsutvalget i Pastoralrådet i Oslo Katolske Bispedømme.

arar frå forum. Det partikulære høyrer heime i privatsfæren. Skjønt der også må det haldast auge med, så det ikkje i løynd utviklar pretensjonar om å overta forum og tvinge dei andre agentane til innordning og underkasting. Vel og bra, men den utrulege feilslutninga trør til når ein meiner at alt som ikkje er sekulært, er partikularistisk og uttrykk for særinteresser. Denne tankegangen har si rot i Opplysinga sin freistnad på å skape ein universalisme som er alternativ til den religiøse, basert på rein rasjonalitet. Den politiske modelleringa av desse tankane, finn vi sjølvsagt i krass og klassisk form i den franske revolusjonen. Sjølv i si tempererte, republikanske utgåve opprettheld han ei forståing av seg sjølv som nøytral forvaltar av det offentlege rommet, under slagordet *'laïcité'*, forstått som motsetnad til 'prestestyre'.

Men kvifor ser ein ikkje det altfor synlege: at 'prestane' berre skifter namn og kappe og at 'religionen' berre skifter credo og kultformer? Også det programmatisk 'sekulære' samfunnet har sine symbol og sine verdisignal, så vel i klesvegen som i sedar og skikkar. Ikkje berre skal denne symbolikken fremje det sekularistiske livvsynet, men han er også tenleg for dette samfunnets sterkaste alliansepartnar: Den globale kapitalismen og konsumkulturen. Mennesket skal ikkje ha nokon annan identitet enn den det kan kjøpe og skru saman sjølv. All overlevering (tradisjon) skal skje over disk.

Det må vere klårt at makt-sekulariseringa av forum ikkje berre er ei snill regulering av innbyrdes motsetningsfylte kulturar og livsformer, men ein medviten reduksjonisme i høve til det religiøse. Kvifor skulle religiøse kulturar åleine vere forbodne som offentlege aktørar? Er ulike etiske og politiske retningar meir nøytrale, meir altruistiske, mindre proselytterande og misjonerande? Og kva med sterke identitetsrørsler som proffidretten? Kven vil i dag hevde at sport berre dreiar seg om uskuldig leik og ikkje om tunge føringar på menneskesyn, økonomi og samfunn?

Det er underleg at generasjonar av innflyttingsterke folk – innan Akademia, media, skuleverk og partipolitikk – som har teke mot inntrykk både frå marxistisk maktkritikk og hermeneutisk filosofi, kan vere så enkle i si tru på (eigen) nøytralitet. Igjen synest det som om det er eit snev av angst i reaksjonsmønsteret når ein, litt uventa, må takle religion som viser musklar. Då grip ein lettare til gamal, sekularistisk barnelærdom, til enkle skræmebilde av religionen.

Når trusselen opplevest sterk nok, er ein mindre nøyereknande med argumentasjonen: alt passerer, fordi ein apellerer intenst til mulege medsamansvorne. Det er mange som har agg mot det religiøse, det handlar om kjensler og røynsler, ikkje berre om teoretisk-intellektuelle spørsmål. Slik kan ein bli blind for at ein sjølv ikkje er meir habil enn andre når det gjeld kven som skal vere garantist for den offentlege nøytraliteten og liberaliteten.

Illusjonen om sekularismen som særleg fredselkande

Religionskritikkens glansnummer er å påpeike at religionane er aggressive og ein hovudårsak til krig og ufred. Opplysinga skulle skape fred i Europa nettopp ved å plassere religionen utanfor det offentlege rommet. Så kunne teologane slåss på kammerset og ikkje plage andre. Bakteppet for dette, var det ein kalla 'religionskrigane' i det etter-reformatoriske Europa. Men var det (berre) religionskrigar? Det er eit faktum at det fanst katolikkar og protestantar på begge sider av frontane. Krigføringa galdt kanskje primært ulike statsinteresser? Forvitringa av den gamle 'kristenheten' hang saman med framveksten av nasjonalstatane, ikkje berre som eit politisk faktum, men som ei sentral, politisk målsetjing. Det var viktig å sikre og stengje grensene så dei moderne fyrstane kunne ha bedre kontroll, både *ad intra* og *ad extra*. Eit nytt samfunnsprosjekt tok form med fyrsten/kongen som både symbolsk og maktpolitisk topp-punkt. Det opplyste eineveldet var første hovudetappe i den nye statsabsoluttismen. Ingen institusjonell religion utanfor eller 'ovanfor' statsmakta skulle kunne forstyrre den nye, politiske visjonen. Fornuft, vitskap og teknologi skulle skape ny velstand og rikdom for folket – og ikkje mins for fyrsten.

Effektivitet og rikdom vart det saktens – men vart det meir fred i tida som fylgde? Er det

Gjerne (seriøs og rimeleg respektfull) religionskritikk, men også ditto sekularisme-kritikk.

... tydeleg at ein ikkje fjerna krigen ved å fjerne religionen.

ikkje heller sanninga at dei to siste hundreåra har vore dei mest blodige og krigerske av alle? Det er sjølvstakt for enkelt å dra direkte liner mellom sekulariseringa av samfunnet og opptrappinga av krig og konflikhtar. Men det er tydeleg nok at ein ikkje fjerna krigen ved å fjerne religionen. Tydeleg er det og at dei moderne, europeiske samfunna har utvikla sin eigen aggressivitet, i sin kulturelle, politiske og økonomiske imperialisme med tilhøyrande arroganse overfor andre samfunn og kulturar.

Religionen bør i dag verken gjere krav på å vere einerådande eller la seg forvise til bakrommet.

Illusjonen om sekularismens universelle siger
 Noko av det mest urovekkjande med sekularismen er nettopp dens instinktive og djupt rotfesta medvit om å vere historia sin sigerherre. Sekularismen ser seg som det sjølvinnlysande Framsteget. Sekularismens obligate portefølje, parlamentarisk demokrati og kapitalisme, samt ekstrem individualisme og liberalisme, blir sett som den einast mulege og universelle samfunnsmodellen. Difor blir ein sterkt provosert og overraska når premoderne og religiøst funderte kulturar ikkje utan vidare kjøper dette, ja, beint fram stiller seg fiendtlege til det. Det er klårt at slike samfunn kan vere reelt avvisande til demokratiske verdiar. Men mykje av motstanden kan også botne i at Vesten, sekularismens kjerneområde, så lenge har neglisjert og forakta andre kulturar anna enn som kontrol-

lerte og pittoreske innslag i sin eigen kultur. Korleis kan ein unngå å skjønne at raseriet mot Vesten har sin bakgrunn i dette? Korleis kan ein vere så lite sensibel for den enorme frustrasjonen som det sekularistiske Vesten skaper i land der religionen er basis for samfunnet? Korleis kan ein møte denne frustrasjonen utelukkande med moralisering om kor overlegen sekulariteten er? Skjønner ein ikkje at ein alvorleg freistnad på dialog, kunnskap og forståing i møte med religiøs røyndom er nødvendig også for å kommunisere det beste i sin eigen bodskap?

Burde eg ikkje skrive Europa når eg skriv Vesten, ettersom religionen synest mykje meir nærverande i USA, ikkje minst i det noverande regimet? Europa og USA sitt ulike grep på det religiøse er verd ei eiga drøfting. Sjølv oppfattar eg den offentlege religionen i USA meir som ein retorisk påhengsmotor enn som ei djupt integrert kraft i den amerikanske livsstilen.

Det er kanskje på tide å oppmuntre til ein meir balansert ettertanke kring desse spørsmåla. Sjølvstakt er det opportunt og nødvendig med religionskritikk. Sjølvstakt treng dei religiøse kulturane både sjølvkritikk og gjennomtenkjing av kva det vil seie å praktisere religion i vår type samfunn. Sjølvstakt er det ikkje snakk om eit enkelt anten-eller. Religionen bør i dag verken gjere krav på å vere einerådande eller la seg forvise til bakrommet. Det må la seg gjere både å gje plass til offentleg praktisert religion og finne ein pragmatisk *modus vivendi* for fredfullt samliv mellom ulike kulturar under same tak.

Tida er ute for statskyrkjene. Også for dei sekulære.

SISTE FATIMA-VITNE ER DØD
 Sr. Lucia av Jesus og det Uplettede Hjerte, 97, døde 13. februar i Karmelklosteret Santa Teresa i Coimbra, Portugal. Med henne er siste øyenvitne til Fatima-åpenbaringene borte: Det var 13. mai 1917 at hun og hennes niårige fetter Francisco Marto og dennes søster Jacinta, 7, så «en dame som skinte vakrere enn solen» oppe i et tre, et syn som gjentok seg den 13. i fem måneder fremover. Kjernen i Marias budskap var omvendelse og bot, men hun skal også ha oppfor-

dret Lucia til å søke skolegang samt ha forutsagt første verdenskrig og kristendommens gjenopprettelse i Russland. Den tredje og siste Fatima-visjonen, nedskrevet av sr. Lucia i 1944, ble fra 1957 oppbevart i Vatikanet, men først offentliggjort i 2000, året da Francisco og Jacinta (død henholdsvis 1919 og 1920) ble saligkåret. Også her handler det om bot og omvendelse, men også om «en biskop kledd i hvitt – vi hadde inntrykk av at det var den Hellige Far», som sammen med andre

geistlige og ordensfolk blir skutt ned og drept. I 1930 ble barnas visjoner godkjent som autentiske. Millioner av pilegrimer fra hele verden har søkt til Fatima, blant dem pave Johannes Paul II, som mener «mannen i hvitt» var paven selv, og at det var Marias hånd som reddet livet hans ved mordforsøket i 1981. Sr. Lucia har hele tiden har ment at hun ville dø den 13. i en måned eller på den første lørdag i måneden. Sist hun besøkte Fatima var ved pavens besøk i 1882.

THE TABLET/ZENITH

mysteriet mennesket

FILOSOFEN JOHANNES PAUL II OG HANS NYTOLKENDE «PERSONALISME» (I)

AV KARDINAL AVERY DULLES S.J.

Nøkkelen til å forstå pave Johannes Paul IIs tenkemåte, ligger i «hans vektlegging av det mysterium som ligger i mennesket som person», skriver kardinal Avery Dulles i denne artikkelen. Dulles viser hvordan Johannes Paul II gjennom hele sin tid som pave – og før det som filosofi-professor i Lublin – har brukt sin filosofiske «personalisme» som «en kameralinse – gjennom den fokuserer og nytolker han den katolske tradisjon på område etter område».

Johannes Paul IIs litterære produksjon er nå så omfattende at det nesten er over evne for en leser å tilegne seg alt han har skrevet i løpet av sitt 25-årige pontifikat. Jeg har, sikkert i likhet med mange andre, spurt meg hva som er det mest sentrale i hans budskap. Finnes det en grunnleggende tanke som kan tjene som nøkkel til det karakteristiske ved denne paves tenkemåte?

Min tese er at tolkningsnøkkelen er hans vektlegging av det mysterium som ligger i mennesket som person. Som pave er han selvsagt bundet av kirkens samlede dogmatiske arv, men han presenterer denne arven på

sin egen meget karakteristiske måte. Han har sin egen betoning, og den ligger helt på linje med hans filosofiske personalisme.

Årene som professor og biskop

Under sine tidligste år som professor i etikk ved universitetet i Lublin i Polen, oppfattet han seg som thomist, i likhet med sine kolleger ved det filosofiske fakultetet. Men selv om han var begeistret for de aller fleste sidene ved Thomas Aquinas' filosofi og teologi, la han merke til en svakhet. Den hellige Thomas viste liten interesse for den menneskelige person sett fra et jagersperspektiv eller et 'innenfra'-perspektiv. I en forelesning i 1961 om «thomistisk personalisme» konstaterer han: «Hva analyse av bevisstheten og selvbevisstheten angår, synes det ikke å være plass for dette i den hellige Thomas' objektivistiske syn på virkeligheten. I hvert fall forholder det seg slik når personens subjektivitet er mer

Avery Dulles er jesuitt, kardinal og professor ved Fordham University, New York, USA. Artikkelen bygger på en forelesning fra oktober 2003, først publisert i tidsskriftet America i februar 2004.

ST. OLAV HEFTE 3/4, 2005

tydelig fremstilt av Thomas på en eksklusiv – eller nærmest ekskluderende – objektiv måte. Riktignok viser han oss de spesielle evner, både de åndelige og følelsesmessige, hvorfra hele den menneskelige bevissthet og selvbevissthet tar form, det vil si den menneskelige personlighet i

Som pave er han selvsagt bundet av kirkens samlede dogmatiske arv, men... han har sin egen betoning, og den ligger helt på linje med hans filosofiske personalisme.

psykologisk og moralsk betydning, men det stopper det. Derfor gir Thomas oss et ualmennelig godt bilde av den objektive siden ved den menneskelige person, men det tør være vanskelig – innen hans filosofiske ramme – å tale om personens egne, selvopplevde erfaringer.»

Wojtyla var overbevist om at Thomas' syn på den menneskelige person var helt korrekt

når det gjaldt personens grunnleggende ontologiske konstitusjon som et vesen av intellektuell natur. Men han ønsket å berike Thomas' lære om den menneskelige person ved også å tale om våre personlige opplevelser av oss selv som unike subjekter. Enhver person er et 'jeg', et unikt opphav til fri og ansvarsfull handling.

Som ung biskop deltok Wojtyla i Det 2. Vatikankonsil, og der ble hans personalistiske filosofi bekreftet og fordypet. Han deltok særlig i utarbeidelsen av konsilets pastoralkonstitusjon *Kirken i verden av i dag* (*Gaudium et spes*). Der tales det om «den høye verdighet som tilkommer mennesket som person», og om universelle, ukrenkelige rettigheter (26 – tallene henviser her og i det følgende til tekstenes nummererte paragrafer). I en annen av Johannes Paul IIs yndlingsparagrafer fastslår *Gaudium et spes* at mennesket er den eneste skapning på jorden som Gud skapte for dets egen skyld, og tilføyer videre at mennesket ikke kan finne seg selv helt og fullt uten ved oppriktig å gi seg hen til en annen person (24).

Wojtyla sluttet seg helt og fullt til konsilets lære om at mennesket som person etter sitt vesen er «eks-sentrisk» (d.v.s. innrettet på andre) snarere enn egosentrisk. Paradoksalt nok kan vi ikke virkeliggjøre oss selv om vi ikke går ut over oss selv og utøser oss selv i kjærlighet til andre. Iblant bruker Johannes Paul uttrykket «utøsin-

gens lov», *the law of giving*, om denne innsikten. Slik gir han en antropologisk grunn for det paradoks Jesus uttrykker i evangeliene, når han sier at vi vinner det sanne liv ved å dø for hans skyld i stedet for å bli åndeliggjort ved selvisk å klamre oss til livet.

Wojtyla deltok med stor energi i Det 2. Vatikankonsils debatt om religionsfriheten. Konsilet innleder erklæringen *Om religionsfriheten* (*Dignitatis hominae*) med tanker som nesten kunne stamme direkte fra biskop Wojtylas penn: «Bevisstheten om den menneskelige persons verdighet blir stadig større hos menneskene i vår tid. Et stigende antall krever at menneskene, når de handler, skal nyte bruken av sin egen dømmekraft og ansvarsfulle frihet, så de ikke drives av tvang, men ledes av bevisstheten om sin plikt» (1).

Under konsilet og ved mange senere anledninger har Johannes Paul II sitert Joh 8,32: «Dere skal lære sannheten å kjenne, og sannheten skal sette dere fri» (f.eks. i *Redemptor hominis*, 12, *Veritatis splendor*, 34 og 87). Under hele sitt pontifikat har han stadig kjempet for menneskets frihet, inklusive religionsfriheten. Han er prinsipiell motstander av fysisk og moralsk tvang på disse områdene, siden det innebærer en krenkelse av menneskerettighetene.

Han verdsetter den personlige friheten, men insisterer på at den ikke er et mål i seg selv, men et middel til ansvarsfullt å holde fast ved det sanne og det gode slik det oppfattes av samvitigheten. «Virkelig frihet,» skriver han, «er aldri frihet fra sannheten, men alltid frihet i sannheten» (*Veritatis splendor*, 64). Når friheten misbrukes, forminsker den seg selv og legges i lenker. Slik formulerte han det ved FNs generalforsamling i 1995: «Adskilt fra sannheten om mennesket som person, utarter friheten til selvråderett for individet, og i det politiske liv forvandles friheten til de mektiges lunefullhet og maktens arroganse. Å påberope seg sannheten om den menneskelige person – en sannhet som er universelt anerkjent ved den morallov som er innskrevet i alles hjerte – innebærer ikke en trussel mot eller begrensning av friheten, men garantere dens fremtid.»

Paven er fullstendig klar over at denne måten å oppfatte sannheten på, ikke er allment akseptert og heller ikke spesielt godt kjent. «Det vesentlige forholdet mellom sannheten, det gode og friheten er stort sett gått tapt i vår tids kultur» (*Veritatis splendor*, 84). Et misforstått

frihetsbegrep avskjærer i vår tid på villedende vis forbindelsen mellom frihet og ansvar. Ettersom friheten uunngåelig er knyttet til ansvar, må vi svare for hvordan vi bruker den.

I sin stadige kamp mot marxismen i Polen etter Det 2. Vatikankonsil betegnet kardinal Wojtyla den mangelfulle innsikten i den menneskelige person som kommunistregimets akilleshæl. Han bestemte seg for å bruke nettopp det som fundament for sin opposisjon mot regimet. I 1968 skriver han i et brev til sin venn, jesuitten og senere kardinalen Henri de Lubac:

«I mine ytterst sjeldne ledige stunder beskjeftiger jeg meg med et arbeid som ligger mitt hjerte svært nær, og som dreier seg om den metafysiske betydning av og mysteriet om mennesket som person. Jeg anser at den debatt som føres i dag, utspilles på dette plan. Det onde består i vår tid først og fremst i en slags degradering, jeg vil kalle det en pulverisering, av menneskets fundamentale unikhet som person. Dette onde er snarere av metafysisk enn av moralsk art. Mot denne oppløsningen som av og til organiseres av ateistiske ideologier, må vi opponere. Ikke med fruktlos polemikk, men med en slags gjenoppdagelse av mysteriet om mennesket som person.»

Som pave har han fortsatt å hevde at det tyvende århundres ekstreme brutalitet var koblet til uviljen mot å erkjenne den iboende verdighet som tilkommer mennesket som person, skapt som det er i Guds bilde og ham lik. Dette gir mennesket umistelige rettigheter, som verken kan gis eller fratras av noen verdslig makt. «Den menneskelige person,» erklærer han i *Centesimus annus, 1991* (38), «får av Gud en verdighet som ligger i dens vesen, og derved også evnen til å overskride grensen for enhver sosial orden og streve etter sannhet og godhet.» I *The Acting Person*, et verk publisert første gang på polsk i 1969, altså før Wojtyla ble pave, utvikler han en teori om mennesket som en person utrustet med fri vilje til å handle, en person som virkeliggjør seg selv nettopp ved å handle fritt og ansvarsfullt. Denne frie 'handlen' er, strengt tatt, selve kjernen i den menneskelige person: Det er personen som der kommer til uttrykk og slik konstituerer seg selv. Forøvrig er personer, i overensstemmelse med sitt vesen, sosiale og innstilt på å leve i fellesskap. De blir seg selv som personer ved å interagere, de gir av seg selv til andre og tar i sin tur imot fra andre. For å forene det samfunnsmessige og felles beste med de individuelle medlemmers beste, presenterer

Wojtyla en teori om deltagelse. Alle må bidra til det felles beste, hvilket i sin tur kommer de enkelte samfunnsmedlemmer til gode. Denne læren om deltagelse og det felles beste rommer implisitt en kritikk ikke bare av marxismens kollektivism, men også av nyliberal individualisme og anarkistisk fremmedgjøring.

Temaer som preger Johannes Paul IIs pontifikat

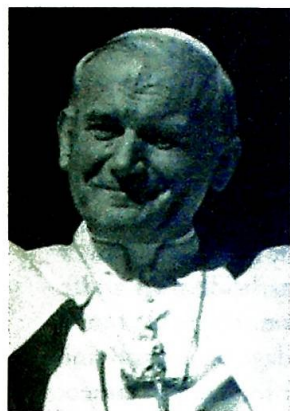
Helt siden Wojtyla ble pave, har han brukt personalismen som en kameralinse – gjennom den fokuserer og nytolker han mye av den katolske tradisjon. Ingen tvil om at han slutter seg til alle kirkens dogmer, men han vinkler dem på karakteristisk personalistisk vis.

Som et første eksempel på denne personalistiske filosofi, kan nevnes pavens forståelse av selve det kristne liv. I avslutningsprekenen ved Verdensungdomsdagen i august 2000 sa han til sine unge tilhørere: «Det er viktig å være klar over at blant de mange spørsmål som dukker opp i deres bevissthet, er de avgjørende spørsmålene ikke de som begynner med *hva*. Det grunnleggende spørsmål begynner i stedet med *hvem*. Til hvem skal jeg gå? Hvem skal jeg følge? Hvem skal jeg stole på her i livet?» I et annet budskap til unge mennesker forklarer han: «Kristendommen er ikke en mening og består ikke av tomme ord. Kristendom er Kristus! Den er en person.»

I encyklikaen *Frelserens sendelse (Redemptoris missio, 1990)*, som handler om den teologi som ligger til grunn for misjonsvirksomheten, skriver Johannes Paul om «riket» i personalistiske termer: «Guds rike er ikke et begrep, en lære eller et program man kan tolke hvordan man vil, det er først og fremst en person, som har et ansikt og bærer navnet Jesus fra Nasaret, den usynlige Guds avbilde» (18). Jesu ansikt er for denne pave nesten et synonym for personen. Hans apostoliske konstitusjon om kirken i Amerika begynner med et gripende kapittel med tittelen «om møtet med den levende

... læren om deltagelse og det felles beste rommer implisitt en kritikk av marxismens kollektivism og av nyliberal individualisme og anarkistisk fremmedgjøring.

Kristus». I sitt program for det nye årtusen, *Foran det tredje årtusen (Tertio millennio adveniente, 1994)* forklarer han at kirkens oppgave er å opptre på en slik måte at Kristi ansikt lyser frem

Johannes Paul II – som
nyvalgt pave i 1978.

i hver enkelt historisk epoke, en oppgave som krever at vi selv først stanser opp i kontemplasjon foran hans ansikt. Den urgamle lengsel etter å se Herrens ansikt, som salmisten uttrykker (*Salme 27, 8*), oppfylles på enestående vis i den kristne kontemplasjon foran dette ansikt (16, 23). Pavens apostoliske brev om rosenkransbønnen taler også utførlig om kontem-

plasjon foran Jesus på en måte som om det skjedde gjennom Marias øyne.

Personalismen gjennomsyrrer til og med Johannes Paul IIs ekklesiologi. Slik lærer han om kirken: «Jesus Kristus er kirkens viktigste vei. Han selv er veien til Faderens hus og til hvert menneske» (*Redemptor hominis, 1979, 13*). Han beskriver videre kirken som «disiplenes fellesskap. Hver og en av dem fulgte Kristus på ulike måter – iblant hverken spesielt eller

konsekvent. Dette viser også det dypt personlige aspekt samt dimensjonen ved dette fellesskapet» (21). Paven hevder ofte at den ytterste virkelighet og modell for kirken er det guddommelige fellesskap av personer som virkeligjøres i den Hellige Treenighet i all evighet.

Dialog innebærer ikke bare at man utveksler tanker, den er i en viss grad alltid også utveksling av gaver.

I ulike dokumenter oppfordrer Johannes Paul II oss til å finne Jesu ansikt ikke bare i evangeliet, men også i sakramentene. «Den oppstandne Jesus følger oss på vår vei og gjør det mulig for oss å gjenkjenne ham, slik disiplene gjorde på veien til Emmaus., 'da han brøt brødet' (Luk 24,35)» (*Tertio millennio adveniente*

1984, 59). Johannes Pauls senere encyklika om eukaristien (*Ecclesia de eucharistia, 2003*) har samme personalistiske dimensjon. Eukaristien, sier han, former kirken, for den leder de døpte til fullstendig fellesskap og vennskap med Kristus. Når vi med ærbødighet mottar ham i den hellige kommunion, forblir han hos oss slik vi forblir i ham (22). Encyklikaen slutter med en påminnelse om at brødet vi tar imot, er det hyrden som nærer oss. Siden siteres Thomas Aquinas' eukaristiske hymne: «*Bone pastor, panis vere...*» (Kom gode hyrde, sanne brød... (62).

En fordypet personalisme omgir også Johannes Pauls økumeniske teologi og teologien om forholdet til andre religioner. «Om bønner er sjelen i den økumeniske bevegelse og dens sterke lengsel etter enhet, utgjør den selve grunnen og støtten for alt det konsilet definerer som dialog,» skriver han i økumenikk-encyklikaen *Ut unum sint, 1995 (At de alle må være ett)*, og fortsetter: «Denne definisjonen er sikkert ikke uten sammenheng med vår tids personalistiske tenkemåte. Evnen til å føre dialog er nedfelt i menneskets natur og i personens verdighet [...] Selv om begrepet dialog først og fremst synes rettet mot den intellektuelle dimensjon (dialogos), inneholder all dialog en global, eksistensiell dimensjon. Den er forpliktende for mennesket generelt; og en dialog som føres mellom fellesskap og mellom samfunn, inkluderer på samme måte hver enkelt særskilte egenskaper [...] Dialog innebærer ikke bare at man utveksler tanker, den er i en viss grad alltid også utveksling av gaver» (28). Litt senere forsikrer han: «Dialogen berører ikke bare lærespørsmål, men engasjerer hele personen, siden det er en dialog i kjærlighet» (47).

Disse uttalelsene om den økumeniske dialog gjelder også for den interreligiøse dialog. I encyklikaen *Redemptoris missio* sier Johannes Paul II klart at dialog er en vesentlig del av kirkens evangeliseringsoppdrag. Å forkynne det kristne budskap og føre dialog, står ikke i motsetning til hverandre, men er uløselig bundet sammen, dog samtidig skarpt avgrenset fra hverandre (55).

Personalismen er nesten alltid nærværende som et ledemotiv i denne pavens trosundervisning. Ta for eksempel på hans encyklika om katolske høyskoler og universiteter, *Ex corde ecclesiae 1990!* På grunn av den iboende samhörigheten mellom Kristus – som kaller seg veien, sannheten og livet – og et katolske universitet,

skal dette universitetet være gjennomsyret av en slags universell humanisme (4) og utvikle menneskene til deres fulle potensiale, siden de er skapt i Guds bilde og fornyet i Kristus og hans Ånd (5). Paven siterer bl.a. fra sin tale til UNESCO i 1980 og fra konsildokumentet *Gravissimum educationis*:

«Det er avgjørende at vi blir overbevist om at det etiske er viktigere enn det tekniske, at personen er viktigere enn tingene, at ånden er materien overlegen. Den menneskelige persons sak kan bare tjenes dersom kunnskap forenes med ansvarsfølelse. Forskerne kan kun være til hjelp for menneskeheten dersom de bevarer sin sans for den menneskelige persons transcendens, som overskrider denne verden, og sansen for Gud som overskrider den menneskelige person» (18).

Personalismen gjennomsyrer også pavens undervisning i sosiallære. I sin første sosialencyklika, *Om arbeidets verdighet*, (*Laborem exercens*), utvikler han en svært nyskapende teologi om arbeidet, en teologi bygget på relasjonen mellom person og virksomhet. Mennesket er kalt til å delta i Guds egen skapende virksomhet gjennom produktivt arbeid, skriver paven, men han avviser økonomismen som et feilsteg, fordi den ser menneskets arbeidsinnsats ene og alene i forhold til det økonomiske målet (13). Det primære er at arbeiderne har langt høyre verdi enn det de produserer, siden de er personer. Gjennom sitt arbeid skal de omforme naturen og gjøre den til et mer tjenlig bosted for menneskeheten, samtidig skal de selv fullkomngjøres som personer og ikke degraderes. I den utstrekning arbeidet er tyngende og plagsomt, kan dette ses som en rettferdig måte å straffe mennesket på for dets synd, og dette kan kanskje gi åndelig frukt når det aksepteres og forenes med Kristi lidelse (27).

Enkelte kommentatorer anser encyklikaen *Om arbeidets verdighet*, 1981, for å være antikapitalistisk og talerør for en slags sosialisme, riktignok ikke på det doktrinære eller ideologiske plan, men på et moralsk plan. Men en slik tolkning stemmer dårlig overens med pavens øvrige sosialencyklikaer, som tar til orde for et fritt og åpent samfunnsliv. Hans encyklika om den økonomiske utviklingen, *Omsorgen for de sosiale anliggender*, (*Sollicitudo rei socialis*, 1987), viser dette klart. Den bygger på begreper som skisseres i *Menneskets arbeid*, hvor paven definerer solidaritet som en dyd. Når menneskene gjør

denne dyd til sin, går de ikke sammen om hensynsløs utnyttelse av andre, men om å sørge for andres vel, og de kan faktisk strekke seg så langt som til å «tape seg selv» for andres skyld. Denne 'dyd', som kalles solidaritet, anvendes på samme måte på forretningsforetakender og land – de plikter i bidra på ansvarlig vis til det felles beste for samfunnet og hele menneskeheten (38-40).

Temaet utvikling gir paven anledning til igjen å tale om personlig initiativ og deltagelse. Han fastslår at «utvikling krever fremfor alt evne til initiativ hos de land som mest trenger nettopp utvikling. Hvert land må handle på egenhånd og ikke sette sin lit til de land som er bedre stillet, og de må samarbeide med andre land som er i samme situasjon. Hvert land må i så stor grad som mulig oppdage og utnytte sine egne muligheter og ressurser for å oppnå frihet» (44). Han går imot alle former for utnyttelse av de fattige og marginaliserte og bekrefter derfor den enkeltes rett til å ta økonomiske initiativer.

Pavens erfaringer som borger i det kommunistiske Polen gjør at han vender seg mot planøkonomi, fordi den, hevder han, «i praksis helt ut forminsker eller forstyrrer samfunnets karakter av subjekt og borgernes personligheter som individer» (15). Tanken om medborgernes personligheter som individer spiller en sentral rolle i Johannes Paul IIs tredje sosialencyklika, *Menneskets velferd*, (*Centesimus annus*). Her fastslås det at «den frie markedsøkonomien er den mest effektive måte å anvende ressurser og dekke behov på» (34). Et sted spør paven uttrykkelig om de tidlige kommunistlandene, som er i ferd med å gjenreise sin økonomi, burde anbefales å gå over til kapitalismen, og han svarer ja, med visse forbehold. Han er for det frie initiativ, men er også overbevist om at de frie markedskreftene må være omgitt av en fast rettsorden, og at økonomien må tøyles innen rammen av en offentlig etisk holdning i det felles bestes tjeneste (42).

Mens hans forgjengere hadde en tendens til å se på velferd først og fremst som tilvekst i materiell eiendom, tilfører Johannes Paul, som den personalist han er, et nytt moment. Han påviser at i dagens verden er den primære kilde til velferd det som mennesket bærer inne i seg, dets samlede kunnskap og kreative evne (32). Velferd består derfor snarere i hva vi er, enn hva vi har.

(Oversettelse UKJ)

(Fortsettelse neste nr.)

bibelarbeid bygger broer

NORGE STERKT ENGASJERT I ØKUMENISK SAMARBEID,
INTERNASJONALT OG PÅ HJEMMIG MARK

INTERVJU MED STEIN MYDSKE, BIBELSELSKAPETS NYE GENERALSEKRETÆR

VED REIDAR HUSEBYE

«Bibelen åpen for alle – det er Bibelselskapets visjon og oppdrag,» sier Stein Mydske, som 1. februar tiltrådte som ny generalsekretær i Bibelselskapet. Men «ny» er han ikke i bibelarbeidet, hverken i Norge og eller en rekke andre land.

Gjennom 18 år har Stein Mydske stått sentralt i variert, praktisk virksomhet for å gjennomføre Bibelselskapets handlingsprogram:

- oversettelser, ofte i økumeniske samarbeid;
- utvikling og distribusjon av bibelutgaver tilpasset ulike brukergrupper;
- hjelp til individuell bibelbruk;
- innsamling til bibelmisjon.
- *Hvor ligger den største utfordringen?*

– Å utvikle bibelutgaver som folk får lyst til å bruke, er en klar utfordring, svarer Mydske. – Jeg er spesielt opptatt av barn og ungdom, som i sterk grad bruker data, video

og DVD i tillegg til vanlig trykt tekst, for eksempel i bokform. Bibelselskapet har allerede noen slike utgaver, men vi registrerer et økende behov for flere typer. Undersøkelser som er gjort, viser at det er langt flere som hører Guds ord, eller som leser og 'ser' det, som video/DVD, enn de som går regelmessig i kirken.

– Gledelig, i og for seg, men vi noterer samtidig en økende sekularisering, både hjemme i Norge og i andre tradisjonelt kristne land. Dette er et kall til oss i Bibelselskapet, sammen med de lokale kirker: Hvordan kan vi hjelpe folk til mer å lese og lytte til Guds ord, slik at våre liv sterkere blir preget av Guds gode vilje?

– *Dette er ganske store oppgaver, vel i største laget for Bibelselskapet i lille Norge, i utkanten av Europa?*

– Det er to forhold som særpreger Bibelselskapets arbeid, understreker generalsekretæren.

Reidar Husebye, journalist siden 1950, bl.a. i Vårt Land, NTB og humanitære organisasjoner. De siste 25 år (før pensjonsalder) knyttet til NRK som info.sjef og senere sekretær for Kringkastingsrådet.

ST. OLAV HEFTE 3/4, 2005

– For det første er vi med i samarbeid i over 200 land. Selv der hvor kristne blir forfulgt, og kirke-
neste nesten ikke får lov å eksistere, driver vi
bibelarbeid. Ett uttrykk for dette er tema for

Nytilsatt generalsekretær i Det norske Bibelselskap, Stein Mydske, er utfordret av samarbeid i over 200 land.

Bibeldagen 2005. Vi setter tre land i Sentral-Asia i fokus, nemlig Aserbajdsjan, Kasakhstan og Usbekistan. Dette er områder der de kristne er i mindretall, i klart muslimsk-dominerte samfunn. I samme retning peker arbeid i de arabiske gulfstatene, der mye viktig er i ferd med å skje. Det som etter hvert tar form, er noe av det mest

spennende jeg har fått være med på – aller sist i Jemen!

– Med sikte på internasjonal aktivitet er – for det annet – den økumeniske dimensjonen helt avgjørende, slår Stein Mydske fast. – Vi samarbeider med alle kristne kirker. Det finnes ingen annen kristen organisasjon med et så bredt spekter av samarbeidspartnere som bibelselskapene internasjonalt.

I mange land har vi klart å bygge broer av samarbeid og gjensidig forståelse mellom kirkesamfunn som tidligere betraktet hverandre nærmest som fiender. Dette gjelder også forholdet til Den katolske kirke, der vi i land etter land, også heldigvis her hjemme, opplever gleden og rikdommen i et økende samarbeid. Noen ganger møter vi, riktignok, kraftige protester mot dette samarbeidet fra konservative evangelikale grupper. Det tar tid å bygge ned mistenksomhet

EN TJENESTE FOR KRISTUS

«Bibelselskapenes oppgave er å åpne for de uttømmelige rikdommene i de hellige skriftene, for alle som vil lytte ... Gjennom mange år har bibelselskapene vært engasjert i å oversette og spre bibeltekstene, og det er en vesentlig del av oppdraget med å forkynne Kristus for verden.

Det er ikke bare vanlige ord vi taler; det er Guds eget ord. Det er Kristus, slik han var lovet i Det gamle testamente, forkynt i Det nye testamente og slik vi må presentere ham for en verden som lengter etter ham, ofte uten selv å vite det.

Det var den hellige Hieronymus som sa at å ignorere Skriften er å ignorere Kristus. Bibelselskapenes arbeid er derfor fremfor alt en tjeneste for Kristus.»

Pave Johannes Paul II i møte med 37 nasjonale bibelselskaper, Roma 2000.

og holdninger, som kan bero på lokale overgrep og historiske tradisjoner.

– Vil du utdype dette punktet nærmere?

– Ja, gjerne – også helt personlig, svarer Mydske. – Min egen erfaring når det gjelder samarbeidet mellom bibelselskapene og Den katolske kirke er gjennomgående positiv. Da min far i 1960 begynte som Bibelselskapets generalsekretær i Uruguay og Paraguay, ble det advart fra den katolske biskopen i Montevideo mot dette den nye djvelens arbeid. 8 år senere anbefalte han Bibelselskapets arbeid, og da kom både biskoper og prester for å kjøpe bibler til menighetene.

– I Polen har jeg med egne øyne sett hvordan situasjonen er endret fra sterk skepsis og nesten fiendskap til aktivt og positivt samarbeid, fortsetter Mydske. – Det har blant annet gitt det konkrete resultat at Polen har fått en ny bibeloversettelse. Den ble for øvrig overrakt Paven under et besøk i Roma i 2002.

– Og skulle vi så trekke linjene helt til det hjemlige, er de åpne, tillitsfulle forhold nærmest en selvfølge. Det gjelder for eksempel samarbeidet om den nye bibeloversettelsen vi er i gang med. Første konkrete delmål er presentasjonen av Det nye testamente høsten 2005. Vi håper det blir en ny anledning til å fornye bibelbruken både i menighetene og i hjemmene, slutter Stein Mydske.

...den økumeniske dimensjonen helt avgjørende...

I mange land har vi klart å bygge broer av samarbeid og gjensidig forståelse mellom kirkesamfunn som tidligere betraktet hverandre nærmest som fiender.

«...adlyde Gud mer enn mennesker»

NAZIKRITIKEREN BISKOP CLEMENS AUGUST VON GALEN (1878 - 1946)
KLAR FOR SALIGKÅRING

Den 3. august 1941 holdt biskopen av Münster, Clemens August von Galen, en preken som vakte oppsikt langt ut over hans eget bispedømme: Så avslørende og uredd hadde hittil ingen katolsk geistlig anklaget nazismen og dens menneskeforakt!

«En forferdelig lære...»

Mang en kirkegjenger tør ha gispet over ordene fra pekestolen i Lambertikirche hin augustsøndag. «I flere måneder,» sa biskopen, «har vi hørt beretninger fra helseinstitusjoner og pleiehjem for sinnssyke om at mennesker, som lenge har vært pleietrengende og kanskje synes uhelbredelige,

etter ordre fra Berlin er blitt tvangsforflyttet. Regelmessig mottar de pårørende etter kort tid melding om at vedkommende er død, at liket er brent, og at asken kan bli tilsendt. Det hersker en sikkerhet grensende til mistanke om at disse tallrike uventede dødsfall ikke er inn-

truffet av seg selv, men skyldes bevisste tiltak i tråd med den lære som hevder at man har rett til å utslette såkalt 'livsverdige liv', *lebensunwer-*

tes Leben, altså drepe uskyldige mennesker når man mener at deres liv ikke lenger har noen verdi for folk og stat. En forferdelig lære som vil rettfærdiggjøre mord på uskyldige, og som i bunn og grunn gjør det fritt for å ta livet av invalide som ikke lenger er arbeidsføre, av uhelbredelig syke og alderssvakkede,» sa biskopen. Dødsårsaken oppgis gjerne å være en eller annen sykdom, og «siden likene blir brent umiddelbart, kan hverken de pårørende eller kriminalpolitiet finne ut om det virkelig har forekommet sykdom, og hva dødsårsaken egentlig er.

Når mennesker gis rett til å drepe vergeløse, sinnssyke mennesker, da er i bunn og grunn mord på alle uproduktive mennesker 'fristilt' – på uhelbredelig syke, krigs- og arbeidsinvalidere, mord på oss alle når vi er blitt gamle og alderssvakket og dermed uproduktive,» fortsatte biskopen. «Overfor Gestapos fysiske overmakt er enhver tysk statsborger vergeløs. Ingen av oss kan være sikker på ikke en dag å bli hentet i sitt hjem, berøvet sin frihet og sperret inne i

«En forferdelig lære som... gjør det fritt for å ta livet av invalide som ikke lenger er arbeidsføre, av uhelbredelig syke og alderssvakkede.»

Gestapos kjellere og konsentrasjonsleirer.» Så klare og sterke anklager mot nazismen og dens menneskeforakt hadde man hittil ikke hørt fra en katolsk prekestol!

Engstelige biskoper

Det totale 'grep' om mennesket inngikk fra begynnelsen av i den nazistiske ideologi. Allerede i juli 1933 var «loven til beskyttelse mot arvelig belastet avkom» blitt vedtatt, en lov som la veien åpen for tvangssterilisering av mennesker med arvelige sykdommer eller andre skrøpeligheter. De katolske biskopene avsto fra offentlig protest, men kardinal Bertram sendte et protestbrev til innenriksminister Frick, og katolikene fikk klar beskjed om at ifølge katolsk lære var det forbudt å la seg sterilisere eller foreta et slikt inngrep på andre.

Den 1. september 1939 ga Hitler ordre om at alle uhelbredelig syke skulle drepes. Riktignok var eutanasiprogrammet hemmelig, men saken begynte etterhvert å lekke. Biskop von Galen, som var blitt utnevnt til biskop av Münster i 1936 – tre år etter inngåelsen av konkordatet mellom Vatikanet og Hitlers «Reich» – plederte helt fra begynnelsen av for offentlig protest mot regimets overgrep, men han sto heller alene blant sine bispekolleger. Mange av dem innså kanskje ennå ikke omfanget av det uvesen dette totalitære regimet sto for, dertil kom vel også gamle, tilvante 'autoritetsmønstre', kanskje også en viss engstelse for offentlig konfrontasjon.

«Løven fra Münster»

Nec laudibus, nec timore, verken hyllest eller frykt – var valgspråket von Galen, oppvokst i en barnerik katolsk adelsfamilie, valgte da han ble vigslat til biskop, fullt klar over at fremtiden ikke var ufarlig. Før sin første 'protestpreken' den 13. juli 1941 – en protest mot oppløsning og beslaglegging av klostre, barnehjem og andre kirkelige institusjoner og oppløsning av katolske foreninger – sa han til sin kapellan at dersom prekenen skulle føre til fengsling, måtte kapellanen komme med klær og annet nødvendig til ham. Men trass i klare ord fra von Galen om at denne «indre fiende» og det kristendoms-hat den sto for, ikke kunne overvinnes med våpen, og oppfordring om «å adlyde Gud mer enn mennesker» og om at i «samvittigheten, formet av troen, taler Gud til enhver av oss», våget ikke makthaverne å legge hånd på biskopen: De fryktet en storm av protester fra befolk-

ningen. Straffer vi biskopen, er det bare å «avskrive» Westfalen for den øvrige krigsinnsats, var propagandaminister Goebbels' vurdering av situasjonen. Forøvrig skulle jo kirken kverkes likevel når krigen var vel over, og da ville man også bli kvitt den bryssomme von Galen.

«Det kan være,» sa von Galen i prekenen den 13. juli, «at lydigheten mot Gud, troskapen mot samvittigheten, kommer til å koste meg eller dere livet, friheten og hjemmet. Men heller dø enn synde mot Gud.» Sterke ord fra «løven fra Münster» som han etterhvert ble kalt. Hans prekener ble raskt kjent langt ut over bispedømmet Münster, og han sørget selv for at både Pius XIs rundskriv mot nazismen, *Mit brennender Sorge*, ble spredt og også en anonym pamflett rettet mot Alfred Rosenbergs raseideologiske skrifter.

Hitler raser

Og sjefen for sikkerhetstjenesten i Münster rapporterer til Berlin: «Opphisselsen og oppstyret rundt biskop Clemens von Galens tale 3. august 1941 vedvarer og vil ikke gi seg.» Kirkelige instanser «sørger for at kopier av biskopens anmerkninger og anklager spres utover i alle befolkningslag og til de forskjelligste områder. Store grupper av den katolske befolkningen som først hadde et visst forbehold overfor biskopens utredninger, er nå, etter at man fra statens side ikke har grepet inn mot ham, fast overbevist om at biskopen taler sant». Hitler blir rasende, og både han og Goebbels betegner von Galen som statsfiende og landsforræder, men de arreterer ikke «løven fra Münster» – de vil ikke utfordre de mange katolikkene i Rhinland og Westfalen som står bak sin biskop.

Von Galens prekener – og da særlig hans avsløring av ideologien bak «unwertes Leben» – var i realiteten et livsfarlig vågestykke, både for ham selv og for dem som bidro til å spre tek-

«Overfor Gestapos fysiske overmakt er enhver tysk statsborger vergeløs.»

«ikke et konfesjonelt katolsk anliggende... men et kristent, allmenmenneskelig og nasjonalt, religiøst anliggende.»

sten. I Lübeck ble én evangelisk og tre katolske kapellaner arrestert og dømt til døden, og i anklagen mot dem var det at de hadde delt ut og kommentert von Galens prekener et alvorlig punkt.

«Et kristent, allmenmenneskelig anliggende»

Et økumenisk aspekt ved saken er verd å nevne,

... glede også hos representanter for den internasjonale Pro-Life-bevegelsen over heder til en biskop som utvetydig tok avstand fra å legalisere såkalt 'barmhjertighetsdrap', på svake, hjelpeløse, syke mennesker.

ikke minst siden det dreier seg om en tid da den katolske kirke offisielt var avvisende til samarbeid og samtale med de lutherske kirkesamfunn. I sin preken den 13. juni 1941 – hvor ordene om «å lyde Gud mer enn mennesker» stod sentralt – understreket von Galen at han hadde «den største aktelse for tapperheten og bekjennermotet» hos en evangelisk kristen, uten eksplisitt å nevne vedkommendes navn. Alle

forsto imidlertid hvem biskopen mente: den evangeliske motstandsbiskopen Martin Niemöller. «Dette eksempel viser, kjære kristne,» sa biskop von Galen, «at det ikke er et konfesjonelt

katolsk anliggende jeg tar opp i full offentlighet, men at det dreier seg om et kristent, allmenmenneskelig og nasjonalt, religiøst anliggende.»

Biskop von Galens prekener bidro til at eutansi-programmet ble noe nedtonet. En tid etter 'oppstyret' i Münster ga Hitler ordre om offisiell stans i eutanasi-programmet, men dagens historikere tviler på at det dermed faktisk var slutt med drap på syke. Saken var vel heller den at etter at krigen var blitt en tofronts-krig, trengte nazistene ro på hjemmebane, og da var det opportunt å få søkelyset bort fra eutanasi-programmet.

Ikke uomstridt

Etter krigen ble det en viss diskusjon omkring biskop von Galen. Det falt noen historikere tungt for brystet at han – uforferdet fordømmelse av nazistenes nyhedenskap og grusomheter til tross – politisk sett var konservativ, nasjonalt sinnet og åpenlyst antikommunistisk, med andre ord: Han var ikke 'politisk korrekt'. En annen anklage var at han først og fremst gikk i bresjen for den katolske kirkes interesser og tilsynelatende ikke gjorde noe for å hjelpe jødene, som i enda større grad kunnet trengt hjelpende hender. Det har imidlertid vist seg at biskop von Galen unnlot å offentliggjøre planlagte protester mot jødeforfølgelsene – på direkte oppfordring fra tyske jøder, som var engstelige for hva en slik konfrontasjon med regimet under de rådende forhold kunne føre med seg.

I februar 1946 blir von Galen utnevnt til kardinal, men han dør bare en måned senere, kort etter sin hjemkomst fra Roma, av bukhinnebetennelse. Saligkåringssprosessen innledes kort etter hans død, i november i fjor var den ferdig. Den 20. desember kom så meldingen om at han nå kan saligkåres, en melding mottatt med særlig glede i bispedømmet Münster, som i 2005 har 1200-årsjubileum. Saligkåringen av «løven fra Münster» vil selvsagt stå sentralt i denne feiringen.

Men også representanter for den internasjonale Pro-Life-bevegelsen har uttrykt glede over denne heder til en biskop som utvetydig tok avstand fra å legalisere eutanasi, såkalt 'barmhjertighetsdrap', på svake, hjelpeløse, syke mennesker. De og mange med dem ser saligkåringen som en viktig påminnelse og et manende signal inn i dagens diskusjon i våre vestlige samfunn om aktiv dødshjelp.

(Kilder: RM/KO/ZENITH)

sBildene fra Titan:

Hvordan beskrive det ukjente?

«Vi beskriver det ukjente med ord og uttrykk for ting vi allerede kjenner, og det mest bemerkelsesverdige ved de bildene fra Saturn-månen Titan som Huygens-sonden nettopp har sendt tilbake til oss her på jorden, er hvor velkjent de virker.»

Det skriver Guy Consolmagno, jesuitt og astronom ved *Specula vaticana*, Vatikanets astronomiske observatorium, i *The Tablet* under tittelen *Desert or dessert* (en tittel som på norsk, *dessert eller orken*, dessverre ikke gir samme sus eller 'clue' inn i teksten som den engelske). Vi ser og ser på «disse mønstrene av lys og skygge og mer eller mindre klare konturer» og «tar fantasi og erfaring til hjelp inntil vi finner eller påtvinger dem en mening», skriver Consolmagno. Som for sin egen del forestiller seg at han «flyter gjennom skylaget rundt Titan og ser ned på et intrikat mønster av elver som skjærer seg gjennom lyse fjellkjeder og renner ned mot et vinfarget hav».

Men om det «mønster» vi ser på Titan virkelig er elveleier – og de ser faktisk ut som perfekte eksempler på det «nettverk av 'dendritiske kanaler' som regnet danner når det flommer nedover åssider og bakker her på jorden» – så kan det som flyter i disse elvene, ikke være vann, påpeker Consolmagno. For det første er temperaturen på Titan flere hundre grader under null, og den eneste vanlige substans vi kjenner som flyter ved slike temperaturer, er metan, flytende naturgass. Dertil: «Vi har ingen garanti for at de flate områdene er sjøer. Vi har jo skjont at de mørke, flate områdene på jordens måne ikke er 'marid', sjøer, som de først ble kalt, men knusktørre greier.»

Bildene som ble tatt etter at

sonden hadde landet, viser en slette eller vidde strødd med avslepte småstener og rullestein lik dem vi finner langs strendene ved et fjellvann. Antagelig er de skarpe kantene blitt slipt av da stenene ble eltet og veltet på vei nedover fossende elver. Men 'stenene' på Titan er nettopp ikke av sten, men av frosset vann, altså is, og ved så lave temperaturer blir is hard som stål.

Vitenskapsfolkene bak Huygens-prosjektet har gjort som best de kan for å beskrive det de og deres instrumenter har sett, skriver Consolmagno. Og referer Marty Tomasko som i *New Scientist* skriver at «Titan muligens er typisk for regnfattige områder på jorden som Arizona, hvor elveløpene for det meste er uttørret». Tomasko, kommenter Consolmagno, «underviser ved University of Arizona, hvor jeg for trede år siden var blant hans studenter». En annen vitenskapsmann, en europeer som hadde arbeidet med instrumenter som skulle måle Titans overflatestyrke, sammenlignet, ifølge Consolmagno, «overflatens konsistens med 'crème brûlée'».

Med andre ord: «Vi beskriver det ukjente med ord og uttrykk for ting vi allerede kjenner. Det er den eneste måten vi kan beskrive dem på, for all beskrivelse er i bunn og grunn *metafor*, bilde.

Som 'de dendritiske kanalene' jeg nettopp nevnte. 'Dendritisk' kommer fra ordet for 'tre', en passende metafor for fjellever med mange 'forgreninger'. Slik blir mørke mønstre på Titan sammenlignet med vår jords forgrenede elveløp, som altså igjen beskrives ved hjelp av en sammenligning med formen på et tre.» Selv en vitenskapelig ligning er en metafor, skriver Consolmagno. De tyngdelover og og hydrodynamiske lover som beskrev hvordan Huygens-sonden trengte ned gjennom Titans tette atmosfære, er ikke «bokstavelig talt sanne, men svært gode tilnærminger».

Det vi, når alt kommer til alt, kan lære av dette er at «siden vår erfaring er begrenset, er også vårt forråd av analogier begrenset, og det gjør det desto vanskeligere å forstå det som er nytt,» skriver Consolmagno avslutningsvis. «Tomaskos erfaring av tørre elveleier får ham til å se mønstre i bildene fra Titan som en regnvåt europeer ikke ville oppdaget; samtidig formidler ikke Tomaskos sammenligning den svampaktige overflaten som *crème brûlée*-elskere er så glad i. Vi leser inn i en 'scene' det vi forventer å se, det vil si, ting vi tidligere har sett. Det i seg selv tilsier at den menneskelige rase vokser når vi løfter øynene ut over våre jordiske horisonter.»

«Aminosyregreiene er heller kjedelig, men vent og se – det blir mer spennende etterhvert.»

krigeren som bøyde kne

OM DEN HELLIGE MAGNUS ORKNØYJARL

AV HELGE MAGNUS IVERSEN

Den hellige Magnus Orknøyjarl begynte som kriger og endte som offer for et politisk drap. Underveis endret han sinnelag og lot seg bruke av Gud. I dag feires han i Norge og i det skotske bispedømmet Aberdeen som omfatter Orknøyene. Minnedagen er hans dødsdag, 16. april.

Ca. ti år etter at Harald Hardråde falt i slaget ved Stamford Bridge i 1066, ble jarlesønnen Magnus Erlendsson født på Orknøyene nord for Skottland. De to begivenhetene fikk etter hvert en sammenheng som ble skjebnesvanger for Magnus.

Gjennom 200 år hadde utvandrere fra den norske vestkysten lagt under seg øyene rundt Skottland og i Irskesjøen, og det var sterke norrøne befolkningsinnslag i Nord-England. Harald Hardråde død markerte slutten på den

norske ekspansjonen, men norsk nærvær og norsk innflytelse opphørte ikke. Øyene vest i havet ble i flere hundre år betegnet som norsk skatteland, der norskekon-

gene krevet sin rett, og forbindelsene til Norge var tette.

Mektige og stridbare stormenn

Orknøyene sto i en særstilling. Allerede tidlig under landnåmet tok en norsk jarlætt makten på øyene, og beholdt den i flere hundre år. Orknøyene hadde en mer uavhengig stilling enn de andre besittelsene, og Orknøyjarlens herredømme strakte seg over til skotskekysten og nedover til Sudrøyene og øyene i Irskesjøen. Tidvis var jarlen av Orknøyene vel så mektig som kongen av Skottland, og utrustet krigsflåter som dro på hærtog langs vestkysten av England, helt uavhengig av de norske kongene.

Beliggenhet og naturforhold ga Orknøyene et fortrinn fremfor de øvrige vesterhavsoyene når det gjaldt å utvikle et mektig samfunn. Landskapet gir mulighet for et mer allsidig jordbruk og derved grunnlag for en større befolkning. For de sjøfarende nordmenn var øyene et

Helge Magnus Iversen er tidligere journalist og redaktør med bl.a. lokalhistorie som arbeidsområde; konverterte i 2002 og driver nå som frilanser for St. Olav menighet, Oslo.

ST. OLAV HEFTE 3/4, 2005

viktig strategisk brohode som ga kontroll over store havområder.

Selv om Orknøyene på 1000-tallet hadde en selvstendig stilling i forhold til det fremvoksende norske rikskongedømmet, var kontakten med Norge tett gjennom slektsbånd, språk, handelsinteresser og politiske prioriteringer. Sommeren 1066 kom Harald Hardråde til Orknøyene, han var på vei mot England for å nedkjempe kong Harald Godwinson og legge England under Norge. Orknøyjarlene Erlend og Pål Torfinnssønner, som var tvillinger, dro med Harald Hardråde til England og deltok i slaget ved Stamford Bridge i september. I motsetning til kongen overlevde de slaget og returnerte til Orknøyene sammen med kongssønnen Olav Haraldsson med tilnavnet Kyrre, og som var norsk konge til han falt i kamp mot irene i 1093.

Pål og Erlends far, Torfinn Sigurdsson, var ifølge Orknøy-sagaen den mektigste av alle Orknøyjarlene. På høvdingsetet Birsay (norrønt Byrgisherrred) oppførte han tidlig på 1000-tallet en «strålende klosterkirke» og etablerte her det første bispesete på Orknøyene. Erlend jarl fikk sønnene Erling og Magnus, mens Pål jarl ble far til Håkon. Under Torfinn og hans sønner opplevde Orknøyene en fredelig tid. Men så fort Erling, Magnus og Håkon vokste til, kom tegnene på at freden ikke ville vare. Sagaen i all sin nøkternhet betegner dem som villstyringer. Håkon markerte tidlig at han ville være den fremste. De hadde flere konfrontasjoner, men andre stormenn klarte å megle slik at jarlesønnene unngikk åpen strid. Det endte med at Håkon gikk med på å forlate øyene for en tid, og han reiste først til Norge og siden til Sverige på slutten av Olav Kyrres regjeringstid. Etter at Magnus 3. Olavsson (Berføtt) overtok tronen, egget Håkon ham til å dra vestover for å hevne farfarens død ved Stamford Bridge, men også for å underlegge seg vesterhavsøyene. Håkon regnet med at det ville gjøre ham selv til jarl på Orknøyene.

I 1098 kom kong Magnus 3. til Orknøyene og tok jarlene Pål og Erlend til fange. De ble sendt til Norge der de senere døde. Erlendssønnene Erling og Magnus fikk rang av skutelsvein og måtte følge kongen, men i praksis var de gisler. Sagaen gir ingen inngående beskrivelse av Magnus frem til dette tidspunkt, og vi må regne med at han var omtrent like voldelig og kampglad som sine samtidige ettersom han ikke

er fremhevet på noe vis. Men på den tid han ble tatt til fange og ble med kongen på krigstokt nedover den engelske vestkysten, må det ha skjedd noe med ham. Mye tyder på at Orknøyene var kristnet allerede før de norske vikingene kom dit på 800-tallet, og de norrøne bosetterne må ganske tidlig ha blitt påvirket av kristendommen. Magnus' farfar bygget Kristkirken på Birsay og etablerte bispesetet, så det er all grunn til å tro at Magnus både var døpt og kristent oppdratt (sagaen nevner ikke at han ble omvendt eller voksendøpt).

Streng, men rettferdig

Under hærtoget nedover kysten må Magnus ha gjennomgått en modning eller endog en religiøs vekkelse, for da de kom så langt som til Angelsay i Wales, nektet Magnus å væpne seg til kamp mot waliserne. Til kongen sa han at han ikke hadde noe utestående med noen, og derfor ikke ville slåss. I stedet satte han seg i skipet og sang Davidsalmer under hele slaget. Forholdet mellom kongen og jarlesønnen ble ikke bedre etter dette, og da de kom nordover til skotskekysten, så Magnus sitt snitt til å rømme. Han tok tilflukt hos sin slektning, skottekongen Edgar den fredelige, og oppholdt seg i Skottland og England i drøyt ti år. I 1105 drakk han bryllup, men både brud og brudgom avla kyskhetsløfte, og de levde som bror og søster.

I 1103 falt kong Magnus 3. i kamp i Ulster i Irland, og hans tre sønner overtok den norske tronen. De innsatte Håkon, sønn av Pål jarl, som jarl på Orknøyene, men etter

noen år kom Magnus Erlendsson tilbake fra Skottland og krevde sin farsarv på Orknøyene. Håkon jarl var like lite som før innstilt på å dele makten, men mektige slektninger støttet Magnus, og bøndene likte ham. Men Håkon ville bare la Magnus få sin arvedel hvis de norske kongene krevde det. Magnus seilte da til Norge, og kong Eystein Magnusson gjorde ham til jarl over halvparten av Orknøyene. Denne gang klarte de to fetterne å styre øyene i fred og fordragelighet. Magnus var en streng, men rettferdig hersker. Han gikk ikke av veien for å straffe ransmenn, mordere og tyver med døden, og refset mektige like strengt som småfolk.

Under hærtoget må Magnus ha gjennomgått en modning eller endog en religiøs vekkelse.

Orknøysagaen skriver at «han var ikke partisk i sine dommer, han la mer vekt på Guds rett enn menneskers rang. Han ga store gaver til høvdinge og mektige menn, men hadde alltid mest tanke for de fattige. Han holdt på alle måter strengt Guds bud, spekte sitt legeme på mange vis, førte et rosverdig levnet åpenbart for Gud, men skjult for mennesker.»

Motsetningene tilspisses

Etter noen år meldte motsetningene seg igjen. Håkon ble misunnelig på sin fetter som gikk for å være en vennsæl høvding, og han ble satt opp av stormenn som ikke likte Magnus' strenghet. Enda en gang klarte felles venner å mekle. Etter det satte Håkon jarl Magnus jarl stevne på Eigilsøy i påskeuken. Han sa det var for at frendskaper ikke skulle svikte, og den nyvunne fred ikke ødelegges. Det ble avtalt at hver av dem skulle komme med to skip og et begrenset antall menn. Kildene opererer med forskjellig tidsangivelse for dette stevnet, men det var i perioden 1115-1117.

Magnus kom først med det avtalte følget. Skjærtorsdag så han Håkon komme med åtte fullt utrustete hærskip og mange menn. Da

skjønte han at Håkon fór med svik. Magnus tilbragte natten i kirken på Eigilsøy der han ba og lot synge messe. Ved dag gry tok han med seg to av sine menn til et tilfluktssted lenger inne på øya, og sendte resten av mennene bort.

Om morgenen gikk Håkon og hans menn i land og begynte å lete etter Magnus med sverd i hånd. Magnus jarl gikk da frem fra skjulestedet og ropte til dem før han la seg på kne og ba. Da forfølgerne kom bort til ham, tilbød han Håkon jarl å velge en av tre andre løsninger enn å slå ham i hjel og derved bryte sin ed. Magnus tilbød seg å reise til Roma og Jerusalem for å gjøre bot for dem begge, og aldri komme tilbake til Orknøyene. Det ble avslått. Så tilbød Magnus å dra til Skottland og bli holdt i livsvarig fangenskap hos felles venner, men også det ble avslått. Til sist tilbød Magnus at Håkon kunne lemleste eller blinde ham og sette ham i fengsel for at fetteren ikke skulle få hans liv på samvittigheten. Håkon gikk med på dette, men da sprang hans høvdinge opp og sa de ikke kunne tåle to jarler på øyene, og ville drepe en av dem. Da sa Håkon: «Drep ham, for jeg vil heller rå for land og rike enn dø så brått.»

Håkon jarl befalte sin merkesmann Ofeig å drepe fetteren, men han nektet i fullt sinne. Så truet jarlen kokken Lidolv til å være bøddel. Han gråt og bar seg, men Magnus trøstet ham og sa at «den som tvinger deg, har større skyld enn du.» Så falt han til jorden, skriftet sine synder og ba, ikke bare for seg selv og sine venner, men også for sine fiender og banemenn og tilga dem. Henrettelsen skjedde med et øks- eller sverdhugg mot hodet.

«Ingen eksentrisk helgen»

Magnus var ingen martyr i streng forstand. Han var offer for et politisk drap. Men det som skjedde etter hans død, gjorde at han i ettertid ble regnet som martyr. Det første tegn på St. Magnus' hellighet viste seg ganske snart på henrettelsesstedet. Der var det mosegrodd og steinet, men snart begynte gresset å spire, og det ble en grønn eng. Hans mor førte senere liket til Kristkirken i Birsay, og folk både fra Orknøyene, Hjalmland og Skottland begynte å søke graven for å be. Orknøyingenes saga, som er skrevet ca. hundre år etter Magnus' død, beretter om et stort antall jærtegn og helbredelsesunderer ved hans grav. Miraklene gjorde at han snart ble den viktigste helgen på Orknøyene, Shetland og i Nord-Skottland og i England så

Den mektige St. Magnus-katedralen i Kirkwall, påbegynt i 1137, står ennå som et ruvende minnesmerke over denne gudfryktige krigeren...

langt sør som til London. Også på Island og Færøyene og i Norge og Sverige ble han dyrket.

Biskop Vilhjaln var lenge skeptisk til ryktene om Magnus' hellighet og kalte valfarten til hans grav for overtro. Men biskopen ble selv gjenstand for Magnus' evne til å hjelpe og helbrede, og da falt han til fote og tillot helgendyrkelsen. Han medvirket selv da Magnus' jordiske levninger ble overført til Olavskirken i Kirkevåg (Kirkwall) i 1135.

... et eksempel på
hva omvendelse og
endret liv fører til.

To år senere begynte Magnus' søstersønn, Orknøyenes nye sterke mann, jarl Ragnvald Kale Kolsson, byggingen av den mektige St. Magnus-katedralen som ennå står som et ruvende minnesmerke om denne gudfryktige krigeren. Under restaurering av katedralen i 1919 fant man i en pilar i koret skjellettrestre som uomtvistelig må være St. Magnus' jordiske levninger. Disse ligger fremdeles i kirken. Det ble også funnet skjellettrestre som man antar er etter Ragnvald jarl, også han ble senere helgenkåret for sine gode gjerninger.

Den hellige Magnus Orknøyjarl fremhever seg ikke ved de ekstraordinære gjerninger eller storslagne begivenheter. Som Sigrid Undset

skriver: «Han er ingen eksentrisk helgen.» Hans gåte og utfordring ligger nettopp i hans alminnelighet. Det mest spennende med St. Magnus er det som *ikke* skrives om ham i sagene og andre kilder: Hva får en ung mann, passe krigersk og blodtørstig, høyt på strå i samfunnet og med alle utsikter til en ærefull karriere, til å bryte over tvert? Den tidligere slåsskjempen trer etter hvert frem som en fredsæl mekler og rettferdig fyrste med stor omsorg for de dårligst stilte. Svaret er kanskje ikke dramatisk, men det rommer en spennende psykologi: St. Magnus er et eksempel på hva omvendelse og endret liv fører til. Stillferdig og i det daglige følger han Kristi eksempel og blir mer Kristus-lik. Da bruker Gud ham, både før og etter hans død.

Litteratur:

Orknøyenes saga, H. Aschehoug & Col/Thorleif Dahls kulturbibliotek 1970.

Erik Gunnes: Norges Historie, bind 2, J.W. Cappelens forlag A.S 1976.

Charles Joys: Vårt folks historie, bind II, H.Aschehoug & Co 1962.

Magnus Magnusson: Vikingene! Hjemmets Bokforlag 1980.

*Julian Richards: Vikingblod, Hermon forlag 2002
www.katolsk.no*

St. Magnus kirke i Lillestrøm, tegnet av arkitekt Kjell Lund, innviet i 1995.

kjærlighet – vårt våpen

FRA PAVE JOHANNES PAUL IIS BUDSKAP TIL VERDENS FREDSDAG

«Kjærligheten er den eneste kraft som kan styre historiens utvikling mot godhet og fred,» fastslo pave Johannes Paul II i sitt budskap til nyttårsdag 2005, en dag som på katolsk mark feires som 'verdens fredsdag'. Flodbølgekatastrofen annen juledag førte, naturlig nok, til at budskapet havnet langt nede på nyhetslisten, men det er all grunn til, noe forsinket, å trekke det frem: Det har intet tapt i aktualitet!

Dertil: Tok ikke nylig også en norsk stemme til orde for å innføre kjærlighet som begrep og 'grep' i politikken?

Utgangspunktet for pavens refleksjoner, som er rettet til «lederne for alle verdens land og til alle

mennesker av god vilje», er apostelens Paulus' ord i romerbrevet: *La ikke det onde få makten over deg, men vinn selv over det onde med det godes hjelp* (Rom 12,21). Her følger en redigert utgave av hovedpunktene.

Ondskapen kan aldri beseires med ondskap; følger man den

kursen, vil man selv bli beseiret, fastslår paven innledningsvis. Apostelen Paulus fremhever her en grunnleggende sannhet: at fred er resultat av

en lang og krevende kamp, som bare kan vinnes om det onde beseires med det gode. Ser man på de tragiske og voldelige konfliktene rundt om i verden og all den lidelse og urettferdighet de forårsaker, finner man at det eneste konstruktive alternativ er å følge Paulus' oppfordring om å «ha avsky det onde og holde fast ved det gode» (Rom 12,9). Fred er til beste for den enkelte, for familiene, landene og hele menneskeheten. Men freden må stadig underbygges og utvikles. Den eneste veien ut av ondskapens sirkel er å lønne det onde med det gode, slik apostelens sier: «La ikke det onde få makten over deg, men vinn selv over det onde med det godes hjelp» (Rom 12,21).

Det onde, det gode og kjærligheten

Siden urtiden har menneskeheten kjent til ondskapens tragedie og kjempet for å finne dens

... det moralsk onde er ingen upersonlig deterministisk kraft... ondskapen har alltid et navn og et ansikt: mennesker som fritt velger den.

opphav og forstå dens årsaker. Ondskaper, nærmere bestemt det moralsk onde, er ingen upersonlig deterministisk kraft som virker i verden, men en følge av den menneskelige frihet. Friheten, som skiller menneskene fra alle andre skapninger, finnes alltid i sentrum av det drama som ondskapens problem innebærer. Ondskaper har alltid et navn og et ansikt: mennesker som fritt velger den. Bibelen lærer oss at i tidenes morgen satte Adam og Eva seg opp mot Gud, og senere drepte Kain sin bror Abel (Mos 3-4). Disse menneskehetens første feilvalg, ble etterfulgt av utallige andre opp gjennom århundrene. Hvert enkelt av disse valgene har en iboende moralsk dimensjon som innebærer et konkret individuelt ansvar med konsekvenser for hvert enkelt menneskes forhold til Gud, andre mennesker og skaperverket.

Dypest sett er ondskaper en tragisk avvisning av de krav kjærligheten stiller. Det moralsk gode, derimot, blir til gjennom kjærlighet, viser seg gjennom kjærlighet og er innstilt på kjærlighet. Alt dette står ekstra klart for de kristne, for de vet at de, som lemmer på Kristi mystiske legeme, lever i et særskilt forhold ikke bare til Gud, men til sine brødre og søstre. Den indre logikken i den kristne kjærlighet, som ifølge evangeliet er den levende kilden til det moralsk gode, leder også til kjærlighet til våre fiender: «Men om din fiende hungrer, gi ham å spise, er han tørst, gi ham å drikke» (Rom 12,20).

Den allmene morallovs 'grammatikk'

Tar vi for oss dagens verden, kan vi ikke unngå å se hvor skremmende utbredt ondskapens forskjellige sosiale og politiske uttrykk er: Vi finner alt fra sosial uorden til anarki og krig, urettferdighet, vold og drap. Rett vei fremover for menneskeheten er å ta vare på og respektere den felles menneskelige arv av moralske verdier, som har sitt utspring i Gud selv. Derfor oppfordrer den hellige Paulus alle dem som vil bekjempe det onde med det gode, til å være edle og åpne og fremme generøsitet og fred (Rom 12,17-21).

I en tale for ti år siden i FNs hovedforsamling henviste jeg til den universelle morallovs «grammatikk», som kirken bygger sine uttalelser på dette området på. Denne loven, som inspirerer til felles verdier og prinsipper, forener mennesker på tvers av de ulike kulturer og er i seg selv uforanderlig: «Den finnes under strømmen av ideer og skikker og understøtter deres fortsatte utvikling... Selv når dens prinsipper

forkastes, kan den ikke ødelegges eller fjernes fra menneskets hjerte. Den vekkes stadig til live igjen i den enkeltes og samfunnets liv.»

I lys av den universelle morallov må den sosiale og politiske ondskap som rammer verden, fordømmes på det sterkeste, og særlig den ondskap som fremprovokeres gjennom voldsbruk. Mine tanker går umiddelbart til Afrika hvor konflikter som har kostet millioner av menneskeliv pågår den dag i dag. Og til den farlige situasjonen i Palestina, Jesu land, hvor den gjensidige forståelse ødelegges av en konflikt som daglig fører til voldsbruk og represalier som det ennå ikke har lyktes å demme opp for med rettferdighet og sannhet. Dertil kommer terrorismen som truer med å styre verden mot en fremtid i frykt og beven. Dyp grunn til uro også over den dramatiske situasjonen i Irak, hvor det hersker usikkerhet og uvisshet for alle de involverte parter.

For at det skal bli fred, trengs det en tydelig og bevisst erkjennelse av at vold er en uakseptabel form for ondskap, som aldri har løst noen problemer. Vold er en løgn fordi den er i strid både med troens sannhet og hele menneskehetens sannhet. Vold ødelegger det den sier seg å forsvare: verdighet, livet og menneskene. Det må legges mer vekt på å forme samvittighetene og på å oppdra den yngre generasjon til godhet og til å løfte frem den integrale og broderlige humanisme kirken forkynner og fremmer. Der ligger fundamentet for en sosial, økonomisk og politisk orden som respekterer den enkeltes verdighet, frihet og grunnleggende rettigheter.

Fred og det felles beste

Å fremme fred ved å vinne over det onde med det gode, krever grundig refleksjon omkring det felles beste og dets sosiale og politiske implikasjoner. Når det felles beste fremmes på alle nivåer, fremmes også freden. Det felles beste angår alle, og alle og enhver er kalt til, på en eller annen måte, å arbeide for det felles beste og stadig ha andres beste for øye som om det gjaldt en selv. Dette ansvaret hviler i særlig grad på de politiske autoriteter.

Det felles beste krever derfor respekt for og helhetlig fremme av den menneskelige person og dens rettigheter, samt respekt for og fremme av nasjonenes rettigheter. Det 2. Vatikankonsil

...vold har aldri løst noen problemer.

minnet med rette om den økende gjensidige avhengigheten i verden, og om det felles ansvar for at alles rettigheter og legitime forhåpninger respekteres.

Fred og rettferdig fordeling

Siden fred er nær knyttet til utvikling og sosial rettferdighet, må de etiske sider ved bruken av verdens ressurser og goder alltid tas med i betraktning. Det 2. Vatikankonsil minnet med rette om at «Gud har bestemt at jorden og alt den omfatter, skulle tilhøre alle mennesker og folkeslag for at de skapte goder, styrt av rettferdighet og forbundet i nestekjærlighet, rettmessig kan komme alle til gode» (*Gaudium et spes*, 69)

Som medlem av menneskeslekten, en slekt med samme utspring og samme endelige mål, er hvert menneske også verdensborger med de rettigheter og plikter det medfører. Unnfangelsens faktum tilsier at hvert eneste barn har krav på rettigheter og omsorg, og at noen plikter å sørge for dette. Dette verdensborgerskapet medfører fordømmelse av rasisme, beskyttelse av de svakeste og støtte til marginaliserte grupper, som f.

eks. flyktninger. Det grunnleggende prinsipp at jordens goder er til for alle, kan tjene som utgangspunkt for en mer effektiv bekjempelse av fattigdommen i verden, ikke minst den ekstreme

Når det felles beste fremmes på alle nivåer, fremmes også freden

fattigdom millioner av mennesker lider under. Ved begynnelsen av det nye milleniet satte det internasjonale samfunn seg fore å halvere fattigdommen innen 2015. Kirken støtter helt og fullt dette forsett og oppfordrer alle som tror på Kristus, til å vise særlig omsorg for de fattige – i praktisk handling og på alle områder.

Fattigdomstragedien er nær sammenkoblet med de fattige landenes utenlandsgjeld. For femten år siden minnet jeg offentligheten om at de fattige landenes utenlandsgjeld er nær knyttet til en rekke andre problemer som investeringer, rett 'funksjonsmåte' fra de store internasjonale organisasjonenes side, prisen på råvarer etc. Til tross for prisverdige initiativer i de senere år for å avskrive utenlandsgjelden, er de fattige landene fremdeles fanget i en ond sirkel:

Lave inntekter og langsom vekst gir lite rom for sparing, hvilket igjen gir små og ineffektive investeringer som ikke fremmer veksten.

Det kristne håp

De kristne er overbevist om at det onde ikke vil ha det siste ord, og de har derfor et uovervinnelig håp som underbygger all deres innsats for å fremme rettferdighet og fred. Til tross for all personlig og sosial synd som hefter ved all menneskelig virksomhet, gir håpet stadig nye impulser til denne innsatsen og til troen på at det er mulig å bygge en bedre verden.

Intet menneske av god vilje kan unndra seg kampen for å overvinne det onde med det gode, og i denne kampen er kun kjærligheten et effektivt våpen. Det er hva evangeliet lærer oss, og Det 2. Vatikankonsil minner oss om i *Lumen Gentium*, den pastorale konstitusjon om kirken i den moderne verden: «...det nye kjærlighetsbudet er grunnlaget for menneskelig fullkommenhet og dermed for verdens forandring» (LG 38).

Det gjelder også på det sosiale og politiske området. Pave Leo XIII skrev at de som har ansvar for å bevare freden folkene imellom, må fostre i seg selv og tenne i andre «den nestekjærlighet som er alle dyders herskerinne og dronning» – en sannhet de kristne må være overbevist om. De bør i liv og levned vise at kjærlighet er den eneste kraft som makter å tilfredsstille mennesker og samfunn, den eneste kraft som kan styre historiens utvikling mot godhet og fred.

Måtte kirkens sønner og døtre, i dette året som er viet til eukaristien, den hellige nattverd, finne kilden til alt fellesskap i dette enestående kjærlighetens sakrament: fellesskap med Frelseren Jesus og gjennom ham med alle mennesker. Gjennom Kristi død og oppstandelse som er sakramentalt nærværende hver gang vi feirer messen, blir vi frelst fra det onde og i stand til å gjøre det gode. Gjennom det nye liv Kristus har skjenket oss, kan vi erkjenne hverandre som brødre og søstre, trass i forskjeller i språk, nasjonalitet og kultur. Kort sagt: Ved å dele samme brød og kalk, innser vi at vi er «Guds familie», og at vi sammen, hver og en på sin spesielle måte, kan bidra til å skape en verden tuftet på rettferdighet, frihet og fred. ●

bok- omtale

Forsoningens kall i uforsonlighetens tidsalder

Angelika Daiker:

Over grenser

Lillesøster Magdeleines liv og spiritualitet

Emilia forlag 2004

Ved inngangen til det tredje årtusen etter Kristus er motsetningene mellom den kristne og muslimske verden tilsynelatende større enn på svært lenge, og man spør seg uvilkårlig om det finnes et alternativ til hat og konfrontasjon som media daglig møter oss med.

Lille søster Magdeleine (1898–1989) er en person som med sitt liv viste at håpet også kan gro i en skumring av uforsonlighet. Mitt kjennskap til hennes liv og virke var minimalt, og desto mer spennende var det da å lese Angelika Daikers lille bok med tittelen *Over grenser. Lille søster Magdeleines liv og spiritualitet*, som nylig ble gitt ut på Emilia forlag. Angelika Daiker er tysk teolog, hun har tidligere skrevet sin doktoravhandling med nettopp lille søster Magdeleine som tema. Boken er oversatt av Anne Krohn og er forsynt med et personlig preget forord av Jan Erik Rekdal, som presenteres som en av Jesu små søstres nære venner.

Beretningen om lille søster Magdeleine er et vitnesbyrd om hvordan en vanlig kvinne med et uvanlig kall og en klippefast tro kan utrette det tilsynelatende

umulige. Magdeleine Hutin ble født i Paris i 1898, hun er midtveis i livet da hun i 1938 sammen med moren og en venninne bryter opp fra sitt tidligere ordinære liv, og drar til Algerie for å virke blant den fattige muslimske befolkningen. Hun er sterkt inspirert av og ønsker å følge i fotefarene til Charles de Foucauld (1858–1916).

«Et m'a prié par le malin... et, aussitôt, j'ai suivi...
Mère Magdeleine de Jésus»

Charles levde som kontemplativ eremitt blant de muslimske tuaregene dypt inne i Sahara, han døde ukjent, men har etter sin død fått stor betydning som åndelig inspirator. Pave Johannes Paul II har uttalt at Charles de Foucauld representerer en modell for dialogen med den muslimske verden.

I Charles' ånd grunnlegger Magdeleine ordensfellesskapet *Jesu små søstre* i 1939. Ordensstiftelsen bryter på mange måter med alle tidligere oppfatninger og

tradisjoner om hva et ordensfellesskap er. Ordenen er kontemplativ, men ikke innelukket i klosterets klausur, Jesu små søstre lever sitt bønneliv ute blant vanlige folk, her finnes ingen fysisk distanse til den sekularisert eller ikke kristne virkelighet. Ordenens apostolat skulle være bønn, arbeid og vennskap med sterk vekt på det siste, ikke sykepleie, undervisning eller katekese slik man gjerne forbinder med ordensfellesskap som virker ute i verden. Søstre som var kledd i grovt arbeidstøy, levde i små fellesskap ute blant folk og livnærte seg med tungt kroppsarbeid, var noe fundamentalt nytt som var vanskelig å svelge for mange av Kirkens menn. Lille søster Magdeleine lot seg ikke stoppe, hennes pågangsmot var ukuelig og på forunderlig kort tid spredde fellesskapet seg utover hele verden.

Charles de Foucauld søkte en ytterliggående form for Kristi etterfølgelse, hans inspirasjon var Jesu virke som vanlig fattig arbeider i Nasaret. Det betydde i bokstavelig forstand å stille seg aller nederst sammen med de fattige og undertrykte. Tanken er grenseoverskridende, og det er også lille søster Magdeleines liv og virke. Hun ville være til stede der Kirken tradisjonelt ikke hadde vært til stede, først og fremst blant de fattige muslimene, men også blant den sekulariserte arbeiderklassen, blant sigøynere og sirkusfolk, og ikke minst bak det daværende jernteppet. Grenseoverskridende betydde også øku-

menisk engasjement allerede i den førkonsiliære Kirken. Lille søster Magdeleines blikk var særlig rettet mot de østlige kirkene, og ordenen var også opprinnelig underlagt Kongregasjonen for østkirkene. Hun ivret for økumeniske fellesskap, noe som også ble virkeliggjort i 1970.

Som for Charles, er det de fatige muslimene som står hennes hjerte særlig nær. Hennes ståsted er fast og klart, og derfor er hun heller ikke redd for å skride over grenser som innebærer felles religiøse handlinger. Hun skriver et sted: «Vi besøkte et dervisjkloster som er bygget på en klippe. Vi ba ved graven til en av deres hellige eneboere. Ja, ba. Mange av disse menneskene er nok i himmelen, der hvor det ikke lenger finnes noen skillelinjer.»

Angelika Daikers bok er ikke kronologisk bygd opp, men derimot disponert utfra fem bibelske steder med deres åndelige program. Det er Galilea, som representerer veien, Betlehem roten, Nasaret hverdagen, Betania bønne og til slutt Jerusalem, som representerer fullendelsen. Slik sett opplever man å komme nærmere ikke bare Magdeleines liv, men også hennes spiritualitet. Når hun dør i 1989, er Jesu små søstre et verdensomspennende ordenssamfunn, som med sin bønn og sitt liv vitner om det de tror på. I uforsonlighetens tidsalder er dette sterk næring til forsoningens håp.

Frode Thorup

In i centrum av det kristna livet

Olivier Clément:

KÄLLOR

*Den kristna spiritualitetens
ursprung.*

Artos 2004

I kyrkorna glesnar församlingarna, det är något som konstateras överallt i västvärlden. Men and-

lighet efterfrågas och växande skaror av sökare går kyrkporten förbi. Dagens människor tycks gå omkring i en öken, de törstar och söker «vattenhål». Och sådana erbjuds, tidningarna är fulla av reklam för diverse «upplevelser»; en «upplevelseindustri» har rentav uppstått, utan att någon tycks skämmas för vare sig ordet eller företeelsen. Här är det inte fråga om källor, utan om «usla brunnar» som det faktiskt alljämt står i vår käraste julpsalm.

Nu har på Artos kommit ut en bok, av förlagsreklamen proklamerad som deras viktigaste någonsin, med titeln «Källor».

Bokens underrubrik: Den kristna spiritualitetens ursprung – fast originalet har *Les mystiques chrétiens des origines*, med andra ord *De första kristna mystikerna*, och jag vet inte varför man har ändrat på det; boken är ju ingen avhandling eller idéhistorisk studie, utan en levande presentation av vishetslärare, andliga fäder och uttolkare av de djupaste mysterierna. Man kan kalla den en kommenterad antologi av de första kristna århundradenas teologer och, inte minst, teologiska poeter, framför allt från östkyrkan, där ju liv och kultur var rikast på den tiden, men också från västkyrkan. En sorts teologisk *Filokalia* alltså, där korta belysande kommentarer upprätthåller kontakten med senare tiders tänkande. På så sätt känns boken samtida och inte som en antik citatsamling. Den är också ett slags vägbeskrivning in i centrum av det kristna livet.

Den vägvisare som tar läsaren vid handen är *Olivier Clément*, en av vår tids mest betydande teologer, författare till ett stort antal böcker. I förbifarten skall här bara nämnas den självbiografiska «L'Autre soleil» (1975) och den i år utkomna «Mémoires d'espérance», en helt betagande bok, mer eller mindre självbiografisk även den. I ett av häftena i den ständigt fortlöpande encyklopedin «Que sais-je?» har Clément presenterat

«L'Église orthodoxe», ett jätteämne om vilken man tycker sig ha läst allt väsentligt när man gått igenom de 125 sidorna. Slutligen kan jag inte låta bli att nämna «Rome autrement», «Rom på annat sätt». (Den finns i engelsk översättning: «You are Peter».) Den kan sägas vara ett svar – och jag skulle tro det bästa som presenterats – på Johannes Paulus II:s inbjudan till teologer och ledare av andra kyrkor att hjälpa honom att se hur påveämbetet skulle kunna gestaltas för att åter bli det enhetens centrum som är dess verkliga uppgift.

«Källor» gör skäl för sitt namn; den erbjuder sannerligen källor, friska och rikt flödande i öknen. Den är en summa av människokännedom och andlig erfarenhet av hur man lär känna sig själv och känna Gud. *Noverim me, noverim te*, sade Augustinus. Människan är skapad till Guds avbild; den Helige Ande har tecknat Guds bilden djupast inne i varje människas själ, och målet för den törstande människans liv är att fullborda denna bild till likhet med urbilden. Hur detta sker beskriver denna bok.

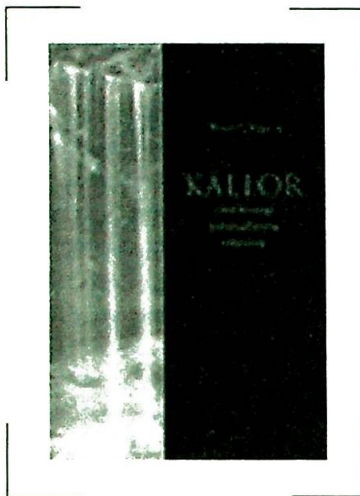
Redan av innehållsförteckningen ser man att den andlighet som erbjuds inte är billig. Det krävs en hel del möda och kamp för att röja upp och ge plats för kärleken, det främsta budet. Ingen kan närma sig Guds rike med hat och aggressioner i hjärtat. Vägrar vi förlåta stänger vi oss ute från Kristus. Det gäller att segra över hatet, att «hindra aggressiva impulser att komma till uttryck i ord, tvister, självförsvar och en psykologisk analys som under förövändning av objektivitet och klarsyn förringar den andres mysterium och blir ett subtilt förstörelseverktyg, en sofistikerad elakhet». All smärta och ondska i världen bemöts av den andliga människan med barmhärtighet och medömkan. «Låt dig bli förföljd, men förfölj inte. Låt dig bli korsfäst, men korsfäst inte. Låt dig bli

skymfad, men skymfa inte. Låt dig bli smädad, men smäda inte. Bred ut din kappa över den som felar och skydda honom. Om du inte kan ta hans fel på dig själv och i hans ställe lida straffet och skammen, så gör det åtminstone inte svårt för honom.» Det säger Isak Syriern, som ofta kommer till tals i denna bok.

När det gäller Bibeln, «det första sakramentet», ger Origenes det första tolkningsschemat med tre betydelseskikt: det historiska eller bokstaveliga – som han tar mycket lätt på – det allegoriska eller typologiska samt det anagogiska eller mystiska. Detta kontemplativa sätt att läsa Skriften på blev under hela medeltiden i västkyrkan en *lectio divina*, som inte lät sig rubbas av den omgivande skolastiska teologin. I kapitlet om eukaristien läser vi hos Ambrosius av Milano: «Gå till honom och bli mättade, ty han är livets bröd. Gå till honom och drick, ty han är källan. Gå till honom och lät er upplysas, ty han är ljuset. Gå till honom och bli befriade, ty där Herrens Ande är, där är friheten.» Olivier Cléments kommentar om mässan öppnar perspektiv vidare och djupare än vad vi är vana vid. Det är inte bara brödet och vinet som förvandlas; det är församlingen och med den hela mänsk-

ligheten, som helgas till Kristi kropp.

Detta är några exempel på hur «Källor» för oss in i det ursprungliga kristna tros livet, det som «alla, alltid och allestädes» under den odelade kyrkans tid erkände som sant. Här öppnar sig en stor frihet, en rymd där det är lätt att

andas, befriad från mycken ”helig bråte” som tusen års ytterligare funderingar, trosdebatter och förordningar hopat på denna gemensamma grund. En mängd konflikter, längesedan irrelevanta, har trots detta satt djupa spår i känsla, tanke och mentalitet. Här upplöses allt sådant i en återfunnen klarhet, och vi upptäcker ett

frihetens land, gemensamt för alla kristna, ett enhetens fädernesland. Inga «måste man tro?», ingen skräck för «gärningsfromhet», inget ängsligt gränsvaktande – men lyckan över att ha hittat tillbaka till källan, efter så långt och mödosamt kringirrande.

Samtliga auktorer som ingår i boken presenteras i ett fylligt tillägg där de sätts in i sitt teologiska sammanhang. Det är en ytring av inte så vanlig respekt för läsaren, som ger möjlighet att fortsätta och ytterligare fördjupa sin bekantskap med någon man känt sig särskilt dragen till. Artos förlag har därtill lagt ett citatindex som man också är tacksam för. Tyvärr är boken mycket besvärlig att hantera; för att få den att ligga öppen utan handkraft måste man ta till stenar eller något likvärdigt. Här har Artos något att bättra; det gäller inte bara denna bok.

Den svenska versionen avviker ibland i enstaka detaljer från originalet, men sådana avvikelser hindrar inte att texten och innebörden utmärkt väl går fram till den svenska läsaren. Översättningen är betraktad i sin helhet bra, språkligt njutbar, klar och lättillgänglig trots ibland kompliserade tankegångar.

Gunnel Vallquist

NY INTERVJUBOK VISER

PAVENS HISTORIEFILOSOFI

Den 9. mars kommer bok nr. 5 av pave Johannes Paul II ut i Italia. I boken, som tar för seg det tyvende århundrets 'sammenstøt av ideologier', retter paven et historiefilosofisk blikk på et århundre dypt merket av to verdenskriger og to totalitære regimer, nazismen og kommunismen. En sentral del av boken handler om den menneskelige frihet i lys av Aristoteles' filosofi og Thomas Aquinas teologi.

Materialet for boken er et

intervju tatt opp på bånd sommeren 1993 da to av pavens polske filosofi-venner, pater Joseph Tischner, som døde i 2000, og professor Krystof Michalski, var hans gjester i Castel Gandolfo. Under samtalene de tre imellom utesket de to gjestene pavens syn på spørsmål som frihet, forholdet mellom kirke og stat, begrepet nasjonalstat, totalitære regimer og det ondes problem. Boken – med tittelen «Minne og identitet: samtaler mellom to millenier» – har form av spørsmål og svar og bygger på samta-

len fra den gang. Teksten lå 'i skuffen' i flere år inntil paven nyelig, på oppfordring fra nære medarbeidere, besluttet å utgi den.

Ifølge forlaget Rizzoli Publishing Group er dette «det beste og viktigste intervju Johannes Paul II noensinne har gitt». Han er den første pave som har utgitt bøker etter at han ble pave. Hans første bok, «Over håpets terskel», er oversatt til 37 språk og solgt i over 20 millioner eksemplarer.

THE TABLET

presse- klipp

LIDELSE MED ET BUDSKAP

Pave Johannes Paul II's «lidelsesvitnesbyrd» er et mer talende budskap enn det man finner i pavelige rundskriv. Det uttalte Jean Vanier i forbindelse med pavens sykehusopphold nylig; Vanier er grunnlegger av det internasjonale økumeniske Arche-fellesskapet for utviklingshemmede og deres familier. «Paven lider fysisk, men jeg tror også at han lider enormt i sitt hjerte. samtidig er det noe ualmennelig lysende og gjennomiktig ved ham. Paven er et tegn på hva kristendom er... Mer enn noen encyklika eller andre skrevne aktstykker er pavens nærvær i dag et tegn på hellighet,» mener Vanier. «Det verden trenger i dag er ikke store 'gudsatleter', men kvinner og menn som Johan Paul II som aksepterer mysteriet ved de erfaringer de gjennomlever. Apostelen Paulus sier: Min styrke viser seg i min svakhet. Det er nettopp det paven gjennomlever i dag.»

ZENITH

OPP TIL PAVENS SAMVITTIGHET

For første gang har en kuriekardinal ikke direkte avvist tanken om at pave Johannes Paul II kan komme til å trekke seg av helsemessige grunner. «La oss overlate det til pavens samvittighet,» var kardinalstatssekretær Angelo Sodanos svar da spørsmålet kom opp under en pressekonferanse i forbindelse med pavens sykehus-

opphold nylig, et opphold som ble noe mer langvarig enn opprinnelig antatt. «Vi må ha stor tillit til ham. Han vet hva han må gjøre,» sa Sodano. At kardinal Sodano i det hele tatt var villig til å kommentere muligheten av pavens avgang, kan tolkes som at spørsmålet nå faktisk er oppe til diskusjon. Paven selv har hittil avvist alle tanker om å gå av og henvist til at det er Gud som bestemmer i den saken.

THE TABLET

KARDINALRÅD TIL PAVEN

Pave Johannes Paul II bør gå av – av helsemessige grunner. Det sier kardinal Paulo Evaristo Arns, tidligere erkebiskop av Sao Paulo, i et intervju i brasiliansk presse. Kardinalen, som har personlig kontakt med paven, mener paven bør trekke seg «slik at kirken bedre kan følge opp og virke inn på historien i de kritiske tider vi nå gjennomgår». Arns har tidligere kritisert kurien for overdreven sentralisering og byråkratisering, og for å handle uavhengig av paven og til tider ignorere pavens ønsker. «Når paven er fraværende, er det den romerske kurie som bestemmer.»

Arns minnet om at han selv med sine 83 år, ifølge kirkeretten, er for gammel til å stemme ved et pavevalg. Arns, som lenge selv ble ansett som 'papabile', var en av talsmennene for frigjøringsteologien og bidro på avgjørende vis til militærdiktaturets fall i Brasil. KIPA

USA: PAVEADVARSEL OG KIRKEBESØK

Amerikanske katolikker savner i økende grad forståelse for at deres liv bør formes i overensstemmelse med kirkens lære, understreket pave Johannes Paul II til en delegasjon amerikanske biskoper på Roma-besøk før jul. Med sine ca. 65 millioner troende er den katolske kirke det største trossamfunn i USA. Ifølge paven står sjelesorgen i USA overfor store problemer: Det er et presserende behov for trosopplæring som gjør det klart for de troende at det ikke får være noe skille mellom tro og liv. Paven oppfordret biskopene til å samarbeid med kvalifiserte legfolk om en fornyet katekese. Etter den fokusering på indre anliggender som pedofiliskandalene har ført med seg, bør biskopene nå fokusere på ny-evangelisering samt styrking og utbredelse av troen, sa paven.

En landsdekkende undersøkelse nylig utført av jesuittenes Georgetown University viser at de mange skandalene med presters seksuelle misbruk av barn ikke ser ut til å ha innvirket på kirkebesøket. Gjennomsnittlig går 25 millioner amerikanere til messe hver søndag, d.v.s. ca. 34 % av katolikene, et relativt høyt nivå sammenlignet med europeiske forhold. Undersøkelsen dekker de siste fire år.

KNA

FRIGJØRINGSTELOGIEN IKKE DØD!

Frigjøringsteologien, som i særlig

STØRSTE BELGIER NOENSINNE?

Den belgiske avisen *Het Nieuwsblad* har bedt sine lesere kåre den største belgier oppgjennom historien. Valget falt ikke, som mange hadde ventet, på sykkellegenden Eddy Merckx, men på pater Damian de Veuster (1840-1889), som fikk hele 40 % av de ca.

20.000 avgitte stemmene. Og Merckx? Han måtte nøye seg med 19 %. Blant de 'ti på topp' på listen fant man forøvrig malerne Rubens og Magritte samt visesangeren Jacques Brel. Pater Damian, som ble saligkåret i 1995, er især kjent for sitt uegennyttige arbeid for de spedalske. I de belgiske medier er det rykter om at han vil bli helgenkåret i år.

Pater Damian (f. 1840) var prest i Kongregasjonen for Jesu og Marias hellige hjerte («Picpus-patrene», ss.cc) og reiste som misjonær til Honolulu i 1864. På den tiden bestemte de hawaiiske myndighetene at alle spedalske skulle isoleres på øya Molokai og overlates til seg selv. De katolske misjonærene følte ansvar for de syke, men ville ikke tvinge noen til innsats på Molokai ut fra lydighetsløfte mot ordenen. Fire prester meldte seg imidlertid frivillig til å besøke Molokai vekselvis. Pater Damian ble den første som dro ut i 1873. Etter eget ønske og på oppfordring av de spedalske slo han seg ned fast på øya. Han ble selv smittet av lepra og døde den 15. april 1889, etter 16 års arbeid blant de spedalske. I 1936 ble hans legeme overført til Leuven i Belgia og lagt i krypten under picpuspatrenes kirke. Han ble saligkåret av pave Johannes Paul II den 4. juni 1995 og anses som et forbilde på heroisk barmhjertighet. Hans minnedag er 15. april.

En stort anlagt film om pater Damians liv hadde premiere i Belgia sist høst.

KNA/KI

grad tar parti for de fattige, er hverken død eller har overlevet seg selv, til tross for at den i de siste ti år ikke lenger vekker den store interesse på verdensbasis. «Horisonten er fremdeles den samme: håpets horisont... De som skal bære frem denne befrielsen er de menneskene som organiserer seg og samarbeider og alltid gjør det ut fra den impuls som utgår fra troen på Jesus Kristus.» Det sa frigjøringsteologen Leonardo Boff ved et økumenisk Verdensforum for teologi og frigjøring, som fant sted i Porto Alegre i januar i forkant av World Economic Forum (WSF) – 200 teologer fra hele verden deltok på det teologiske forumet.

Boff understreker at det er sentralt å legge vekt på det religiøse har felles, ikke det som skiller. «Essensen i alle religioner

er åndelighet, ikke dogmer. Dogmene skaper disharmoni, mens åndelighet består av verdier som solidaritet, empati, åpenhet, likhet og vern om naturen.» Dagens katolske kirke er i en spent situasjon internasjonalt, mener Boff. «Tendensen i Vatikanet er en økende interesse for en sterkere kirke,» mens Boff på sin side «først og fremst ønsker en kirke som henvender seg til dem som trenger den mest». Kjernen i WSF er den samme som i frigjøringsteologien, mener Boff. I en verden som er politisk inndelt etter religiøse skillelinjer, ser han også en felles fiende: «...det vestlige kulturelle paradigmet, som er svært aggressivt, svært destruktivt, og som nå er blitt globalisert og invaderer verdens verdier og visjoner.»

CIG/VÅRT LAND

KLOSTERLØFTER – ET REDSKAP TIL PERSONLIG FRIHET

«Jeg tror mange bærer på et innkapslet kall. De vil se seg rundt i de forskjellige ordenene, men jeg tror ikke det hjelper. Man skal være forsiktig med å føle for mye, men heller tore å kaste seg uti. Jeg synes synd på unge som tror de kan få alt.» Det sier søster Ragnhild Marie Bjelland, operasanger av utdannelse, konvertitt, nå en av dominikanerinnene på St. Katarinahjemmet i Oslo. «Jeg liker ikke dill og sentimentalitet, og lager ikke dramatik ut av ting. Klosterlivet er som teaterverdenen: Man gjør det man får beskjed om,» fastslår nonnen, og holder frem Augustins advarsel mot å bli «innkrøkt i seg selv».

For sr. Ragnhild Marie har det aldri vært aktuelt å bryte opp: «Klosterløftene er redskap til personlig frihet... jeg tror og håper at de har en god virkning på meg – at jeg er en leirklump som pottemakeren kan forme. Men jeg er et vanlig menneske som lever et uvanlig liv,» understreker hun.

VÅRT LAND

«INTUISJON FOR DET MARGINALISERTE...»

Biskop Gunnar Stålsetts besteforeldre kom fra Finland i 1868 og slo seg ned i Finnmark. Foreldrene snakket finsk, men de mente det var best for barna å være norskspråklige. Å være kven kunne være en tung nok arv å bære med seg ut i livet. Den kvenske identiteten ble undertrykket både i skole, samfunn og kirke på den tiden. «Å vokse opp som kven har gitt meg en slags intuisjon for det marginaliserte og en umiddelbar identifikasjon med utkantene i samfunnet og i menneskers liv,» sier biskop Stålsett. i dag.

VÅRT LAND

KLAR AVVISNING AV HOMO-EKTESKAP

Polskfødte Antoni Stankiewicz, dekanus for «Rota Romana», en

av de høyeste kirkelige instanser i kirkerettslige spørsmål, fastslår i en uttalelse at den katolske kirke ikke vil anerkjenne såkalte ekteskap mellom personer av samme kjønn. Hverken papirløse ekteskap eller ekteskap mellom personer av samme kjønn kan gjøre krav på å være sanne ekteskaper – uansett om lovgivningen i mange land sidestiller slike forbindelser med ekteskap.

Stankiewicz understreker at homoseksuelle forhold strider mot den måte den menneskelige natur er innrettet på: De er i strid med en objektiv orden, som også i førkristen tid var det grunnlag ekteskapet bygget på. Han aviser samtidig muligheten for at fraskilte gjengifte katolikker kan motta den hellige kommunion. KNA

GUDS PLAN

«AMERICAN STYLE»

«Valg og innsettelse av president George W. Bush er over, men samtalen om hvordan katolikker bør delta i amerikansk samfunnsdebatt er bare så vidt begynt,» mener Patrick Kelly, jesuitt med doktorgradsprosjekt om teologi, etikk og kultur. Han påpeker «det underlige at krigen i Irak nærmest forsvant fra den katolske dagsorden til fordel for spørsmål om abort, stamcelle-forskning og homo-ekteskap», spørsmål hvor katolsk lære, i motsetning til synet på krigen, var «klinkende klar». Man overser «at rettferdiggjøringen av Irak-krigen er et teologisk spørsmål, som er mer påtrengende nå etter at den opprinnelige begrunnelsen for invasjonen – masseødeleggelsesvåpne og Iraks bånd til al-Qaida – er ettertrykkelig diskreditert». Nå rettferdiggjør Bush krigen med at han vil spre demokrati og frihet til Midtøsten, og med stadig å knytte dette opp til Guds plan for verden. I TV-debatten før valget sa Bush at «Guds ønske om at alle skal være fri er en del av min utenrikspolitikk», og at «friheten i

KARDINAL LUSTIGER OM AUSCHWITZ OG OM JØDISK-KATOLSK DIALOG

«Jeg drar ikke til Auschwitz av personlige grunner, men på oppdrag fra paven. Jeg er ikke en tidligere deportert, men skulle vært det... min mor døde der, og 30-40 medlemmer av min fars familie... Det er noe konkret, følelsesmessig jeg bærer med meg, men det betyr ikke så mye. Det som betyr noe er at man ikke tar feil av betydningen av minnefeiringen.» Det sa Paris' erkebiskop, kardinal Jean-Marie Lustiger, før avreise til minnehøytideligheten i Auschwitz den 27. januar. Hans mor ble drept i Auschwitz etter å ha blitt arrestert i Paris sammen med hans far og søster, mens han selv, den gang Aron Lustiger (11), ble gjemt i en katolsk skole utenfor Paris. Etter krigen konverterte han til katolisismen.

Om forholdet mellom kristne og jøder i dag sa Lustiger at siden konsildokumentet *Nostra aetate*, som feirer 40 år kommende oktober, «har vi sett en lang forsonings historie». Pave Johannes Paul II, den gang erkebiskop av Krakow, «var med å utarbeide dette dokumentet som la grunnen for et nytt forhold mellom det jødiske folk og kirken og risset opp betingelsene for den dialog som skulle komme. Han... tok fortiden med inn og åpnet dører til fremtiden, og har fortsatt å utvikle relasjonene og sette de nødvendige tegn for å rense minnet... Og en ting som etter min mening er svært viktig: Det var intet opportunistisk i hans handlemåte. Forsoningen mellom jøder og kristne går langt dypere enn som så, fordi den berører essensen i den kristne tros røtter... selve det autentiske i kristen tro». Takket være konsilets lære, pavens innsats og «det fremskritt de jødiske fellesskap selv har stått for», er fordommer falt og en «a priori tillit har erstattet feilplassert mistillit og avvísning... man kan si hva man tenker uten å være redd for å fornærme eller såre; vi fører en respektfull dialog om felles etiske, åndelige og religiøse spørsmål, hvor jøder og kristne bærer frem en konfesjonell sannhet, ikke som noe som kun angår dem, men som en tjeneste for hele menneskeheten. Å si det vi har å si, vitne om det man må vitne om og gjøre det sammen, er oppgaven som ligger foran oss.»

Om dagens økende antisemittisme svarer kardinalen at bildet skifter fra land til land. Frankrike var det første land som for to hundre år siden ga jødene sivile rettigheter, men det hindret ikke Dreyfus-saken og «mange andre av lignende kaliber». Masseinnvandringen til Frankrike fra Nord-Afrika med de sosiale og integrasjonmessige utfordringer det innebærer, har ført til en ny slags antisemittisme «med andre religiøse og ideologiske undertoner». Likevel, advarer Lustiger, må man være forsiktig med å utpeke syndebukker.

«Det som gjør shoah til noe helt for seg, er ikke forbrytelsens størrelse, men dens 'vesen' – den massive, veloverveide, villedede ødeleggelse ved hjelp av helt rasjonelle prosedyrer – og på bekostning av all økonomisk, geografisk eller historisk fornuft, ... Hvorfor med slik styrke og denne vanvittige rasjonalitet? Og hvorfor løy man? Man måtte kamuflere alt. Det var Saul Friedländer som så overbevisende avdekket det bedrageriske ved det hele som gjorde at man – som i det senere Sovjet – måtte finne opp et nytt språk for å si ting uten å snakke om dem.»

ZENITH

Afghanistan er en gave fra den Allmektige».

Dagens president står i «en lang amerikansk tradisjon som knytter nasjonens historie til det guddommelige forsyns planer», skriver Kelly. Bushs synspunkter har ofte bibelske undertoner. Ledet ikke Moses Israels folk fra slaveri til frihet? Og understreket ikke apostelen Paulus at det nye liv i Kristus setter oss fri? «Ser vi nøyere etter, minner teksten oss imidlertid om at da israelittene var ute av Egypt, ble de i flere århundrer styrt av dommere og konger, ikke akkurat en demokratimodell. Jesus taler hverken om demokrati eller det frie marked. Hans fokus er et annet: Hvordan begjær etter rikdommer og makt kan gjøre oss blinde for de viktigste tingene. Intet i den katolske kirkes lære støtter presidentens påstand om at Gud på særlig vis står bak denne angivelige frihetens fremmarsj. Gjennom mye av 1800-tallet og først på 1900-tallet var kirken svært skeptisk til slik entusiasme, noe som bidro til fremveksten av sterke anti-katolske følelser i USA».

Å fjerne krigen i Irak fra diskusjonen fordi fornuftige katolikker kan ha ulike oppfatninger om den, «er å gi sin tilslutning til en moralsk relativisme som 'pro-life' og pro-familie folk ikke vil godta i andre spørsmål», skriver Kelly. «Men det er enda mer foruroligende å forholde seg taus når kristendommens Gud feilfortolkes som De forente staters og deres sivile og politiske tradisjons Gud, en gud som godkjenner forkjøpskrig mot andre land i frihetens navn. Når det står om så fundamentale spørsmål som rett og galt og hvem Gud er, er taushet intet holdbart valg for USAs katolikker.» NATIONAL CATHOLIC REPORTER

**EUTANASI OG
TILSIDESETTELSE INTET SVAR
PÅ ELDERBØLGEN!**
Et langt liv er et tegn på Guds vel-

vilje som utfordrer katolske kristne til ikke å undervurdere den rolle eldre mennesker kan spille i kirke og samfunn, selv når de sliter med sykdom, heter det i pave Johannes Paul II's fastebudskap. Paven minner nok en gang om at «den visdom og erfaring» de eldre sitter inne med, er av verdi for samfunnets utvikling og oppfordrer til økt satsing økonomisk og juridisk på å fremme de eldres fulle deltagelse i samfunnslivet. Han avviser nok en gang på det sterkeste tanken om eutanasi: Budet om ikke å slå i hjel «gjelder også i forbindelse med sykdom og når fysisk skrøpeligheit reduserer et menneskes evne til å klare seg selv... Hva ville skje om Guds folk ga etter for visse strømninger i tiden, som anser disse menneskene for å være nærmest ubrukbare på grunn av deres reduserte kapasitet?»

I Vatikanet har pavens anbefalinger lenge vært praktisert. Mens 65 år er vanlig pensjonsalder mange steder i verden, er paven med sine snart 85 år og sterkt redusert helse, fremdeles på post, flesteparten av kuriens høyere embedsbærere er godt over 70, og ifølge kirkeretten er det først når biskoper fyller 75 at de «anmodes» om å søke avskjed. THE TABLET

RABBINERE I PAVEAUDIENS
Katolikker og jøder må gå sammen om å bygge en verden «basert på respekt for det guddommelige bilde i hvert enkelt menneske», sa pave Johannes Paul II under en audiens i Vatikanet med 160 rabbinere, de fleste fra USA. Initiativet til audiensen kom fra Gary Krupp, leder av stiftelsen Pave the Way, og hensikten var å takke paven for hans innsats til fremme av katolsk-jødisk dialog, hans fordømmelse av antisemittismen, hans bønn om tilgivelse for den urett katolikker har begått mot jøder og for hans besøk i Israel i 2000. «Det er umulig å gi uttrykk for den følels-

messige betydning disse milestene har hatt for jøder verden over,» sa Krupp.

Under audiensen minnet paven om at det i år er 40 år siden konsildokumentet *Nostra aetate* som i betydelig grad bidro til å styrke jødisk-katolsk dialog. Han avsluttet med å be om «den allmektiges rike velsignelse» og «ganske særlig fredens gave» for de forsamlede rabbinere.

THE TABLET

VATIKANET PÅ GLI OM KONDOMER?

Nok en høytstående katolsk geistlig har gitt uttrykk for at bruk av kondom i forbindelse med HIV/Aids i noen tilfeller kan tillates ut fra tankegangen om «det minste av to onder». Pavens personlige teolog, den 83-årige franske kardinal Georges Cottier, uttalte nylig at selv om kirkens forbud mot kondom som prevensjonsmiddel står fast, og til tross for at kondom heller ikke er beste måte å bekjempe Aids på, må budet «du skal ikke slå i hjel» tas med i betraktning ved seksuell aktivitet hvor en av partene er HIV-positiv.

Andre høye geistlige som har sagt noe lignende, er den belgiske kardinal Godfried Daneels, biskop Kevin Dowling, tidligere Aids-ansvarlig i den sørafrikanske bispekonferanse og biskop Boniface Lele av Kitu, Kenya. Mens andre kenyanske biskoper sammen med muslimske geistlige foretok en offentlig brenning av kondomer, påpekte biskop Lele at selv om han fullt ut støtter kirkens lære, «utfordres vår samvittighet hver gang omstendigheter fører til at kirkens medlemmer er i fare». Kardinal Wilfred Napier av Durban på sin side påpeker at dyre kondomkampanjer ikke har hindret spredning av HIV/Aids i hans hjemland, et av de mest infiserte land i verden: «Å anbefale kondomer er å oppfordre til umoral.» THE TABLET

blikk på tiden

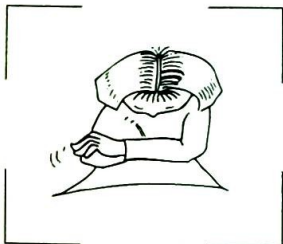
PREKENEN I OG II OG NOE HELT ANNET

Legfolket utgjør flertallet av verdens kristne, likevel hefter det noe litt nedvurderende ved

ordet 'leg'.

Og slik har det vært lenge: Går vi tilbake til latinen, finner vi at *laicus* betyr ukyndig, uinnviet og

ukvalifisert. Beslektede begreper var *idiota*, *illiteratus*, *plebeius* – ikke akkurat smigrende assosiasjoner! «Ikke rart at mange i våre dager fremdeles setter likhetstegn mellom de geistlig og de utvalgte (kleros betyr lodd, som i loddkasting),» skriver Hans Maier, professor og en av utgiverne av den tyske økumeniske ukeavisen *Rheinischer Merkur*. Denne skarpe todelingen var ikke der i de første kristne tider: Da var man «brødre og søstre for hverandre», men etterhvert ble bruken av «bror» innsnevret: «brødre» ble «embedsbrødre». Og på 1200-tallet fastslo Gratian at det kun finnes to slags kristne: geistlige og legfolk. En lang hierarkibyggende prosess var til ende og denne kirkens klerikale struktur var, frem til Det 2.

Vatikankonsil, «kjennetegnet av en forbausende institusjonell stabilitet». Men, skriver Maier, «konsilet minnet uttrykkelig om at Guds folk utgjør en enhet, ingen dobbelthet, og fremhevet på nytt det allmenne prestedømme som kirkens fundament for geistliges og legfolks felles ansvar for verden og kirken.»

Nå til Sveits, med Maier i bakhodet. For en tid siden fikk en katolsk biskop refs fra Roma for at han hadde latt legmenn holde søndagspreken, ifølge katolsk kirkerett forbeholdt geistligheten. Biskopen svarte at det nok kunne bli flere legpredikanter i hans bispedømme, bl.a. for å avlaste eldre prester som, grunnet prestemangel, må farte rundt til flere messesteder og sogn hver søndag. Også resten av bispekonferansen er inne på slike tanker. Etter sitt ad-limina-besøk nylig i Roma sa biskop Amédé Grab, bispekonferansens formann, at han «aldri var kommet så glad hjem fra Roma». I lommen hadde han tillatelse fra kardinal Ratzinger, Troskongregasjonens leder, til at kirkelige assistenter med teologisk universitetsgrad i nødsituasjoner kan holde «en kort prekenlignende utlegning» eller meditasjon basert på dagens tekster, men at dette ikke bør tillates å

bli «den vanlige norm». Om det ikke lyder så allverdens, er det likevel grensesprengende greier fra dagens kurie. Rent til å gni seg i øynene av.

Før biskopene fikk presentert sitt forslag i Roma, var det kritikk på hjemmebane fra den konservative grupperingen *Pro Ecclesia*: Biskopene holder seg ikke til kirkeretten og ser bort fra fjorårets påminnelse fra Vatikanet om at prekenen er forbeholdt presten. Og tyske og østerrikske biskoper skal ha påtalt at deres sveitsiske kolleger «tvinger seg frem foran resten av verdenskirken». Bispekonferansens sekretær ser litt annerledes på saken: Biskopenes initiativ er dels et svar på stor prestemangel, men også uttrykk for den katolske kirkes «uavhengighet» i Sveits. Dertil: «I Sveits har vi en 30-årig tradisjon for kirkelig innsats fra teologisk utdannende aktive legfolk.»

Lege predikanter, altså. Og siden teologisk utdannede legfolk også kan være kvinner... Vi sier ikke mere...

Nylig ble den svenske pinsepastoren Åke Green frikjent i Göta hovrätt for anklagen om hets mot folkegrupper etter en preken, for 50 tilhørere, i Pingstkyrkan i Borgholm, hvor

han i sterke ordelag og med Bibel i hånd fordømte homofili som styggedom. Dommen opphevet en tidligere dom fra Kalmar tingsrett på en måneds fengsel. Mange er glade for Hovrättens avgjørelse. Vi gjen- gir en uttalelse, forut for Hovrättens domsfellelse, fra biskopen i Stockholm katolsk stift, biskop Anders Arborelius:

Från katolsk sida brukar vi inte kommentera en rättsak för- rän dom har fallit. Inte heller brukar vi kommentera predik- ningar i andra kyrkor och sam- fund. Nu har dom fallit och Åke Greens predikan har redan blivit den mest kommenterade predikan på år och dar. Därför är det ändå på sin plats att säga något. För det första är det knappast en predikan i vår mening: den är nämligen inte främst avsedd för församling- ens uppbyggelse och omvändelse utan för att uppmärksammas av media och för att se hur långt man kan gå. Ändamålet får inte helga medlen! För det andra är tonen kränkande och nedsät- tande, och det skall ingen behöva utsättas för i Guds hus eller någon annanstans. Samtidigt är det ett uttryckssätt som vi katoliker allt- för väl känner igen från en viss sorts protestantisk agitation, som inte så sällan har drabbat oss. Varje predikan måste utandas något av Jesu ömhet och omsorg om själarna, annars har den inte minsta chans att bära frukt.

Vi katoliker tror - liksom judar, kristna och muslimer alltid har gjort - att det sexuella samli- vet bara hör hemma inom äkten- skapet mellan man och kvinna. Det gör Åke Green men genom vissa ord och uttryck skulle hans predikan kunna bidra till att göra denna vår tro förhatlig. Det är djupt olyckligt. Det kan knappast locka de homosexuella att välja ett liv i avhållsamhet enligt evangeli- et. I vår katekes betonas uttryckli-

gen att man måste visa respekt och finkänslighet mot de homosexuel- la och undvika diskriminering. De "är kallade att förverkliga Guds vilja i sitt liv, och om de är kristna är de kallade att med Herrens offer på korset förena de svårigheter de kan råka ut för på grund av sin läggning" (nr 2358). Men jag tror inte att det direkt var de svårigheter, som en sådan predikan kan vålla dem, som katekesen tänkte på...

Att någon döms till fängelses- traff för en predikan är djupt oro- ande. En varningslampa börjar genast blinka. Man tänker ovill- korligen på Hitler och Stalin. Pre- dikningar med kränkande omdö- men har vi katoliker fått lära oss leva med. Kanske andra också skulle kunna stå ut med det? Fän- gelserna bör tjäna andra syften.

Vi avslutter med en hjerte- varmende sak hvor vi må ta hukommelsen til hjelp – det lille utklippet vi skulle støttet vår skrantne husk til, er borte i den store haugen. Men altså: I for- bindelse med pavens innleggelse på sykehus i begynnelsen av februar, siterer en innsender i *Vårt Land* fra en nyhetsmelding at «alle verdens katolikker ber

for den syke pave». Men, kom- menterer den gode sjel, det er da å håpe at ikke bare katolske kristne, men alle verdens kristne ber for den syke, gamle pave. «Slik sømmer det seg da i vår økumeniske tid.»

Selv den økumeniske opti- mist kardinal Walter Kasper nevnte visst nylig noe om «øku- menisk vinter». Leserbrevet i *Vårt land* anger derimot av vår- lige økumeniske vinder og en klimaendring helt uten truende potensiale for menneskeheten! Snarere tvert imot.

Og siden vi nevnte potensia- le, og siden påsken med sin glede står for døren, følgende til oppløftelse og utfordring fra den alltid forfriskende G. K. Chesterton (1874 - 1936). «Vi ser på kristendommens gang gjennom historien og oppfatter den som en fremgang for selv- fornektelse, nesten pessimisme. Det faller oss ikke inn at bare det å antyde at dette ville og for- virrende universet styres av rett- ferdighet og nåde, er et stykke optimisme så overveldende at folk burde hoppe og sprette av glede.»

Hopp, gode leser, hopp!

Observatoria

Toleranse er intet naturprodukt.

UTGIVER: Oslo Katolske Bispedømme

REDAKSJON: Unni Klepper Joynt (ansvarshavende redaktør),
Olav Egil Aune, Arnfinn Haram o.p., Susanne Kjekshus Koch,
May-Lisbeth Myrhaug, Brynjulv Norheim

FASTE MEDARBEIDERE: Bernt Eidsvig, Liv Greni, Gunnel Vallquist

REDAKSJONSRAÐ: Liv Blikrud, Petter Bruce, Tove Bull, Arne Fjeld o.p.,
Nils Heyerdahl, Ingrid Joys, Pål Kolstø, Egil Mogstad, Else-Britt Nilsen o.p.

REDAKSJONENS ADRESSE: Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf.: 23 21 95 48 (redaksjonen)/
23 21 95 00 (ekspedisjon og adresseforandring). Fax.: 23 21 95 43. E-post: tidsskriftet@katolsk.no

ABONNEMENT: Årsabonnement kr. 250,- (Norge)/ kr. 275,- (øvrige europeiske land)/
kr. 290,- (andre verdensdeler). Bankgiro: 6210.05.14686

Design: Roger Jensen. Trykk: Viking Grafisk Digital AS, Oslo - Tlf. 23 14 28 00

ISSN 0802-6726

**St.
OLAV**

BOKHANDEL AS
AKERSVEIEN 14, 0177 OSLO
TLF 23 21 95 55 FAKS 22 36 02 63
E-post: bokhandel@katolsk.no
www.katolsk.no/bokhandel

*Vi fyller opp butikken med gaver til små og store
anledninger.*

"Vertinnegaver": Såper og velgjørende balsam fra Tautra Mariakloster

Rosenkranser fra Karmelsøstrene i Tromsø

Krem fra Lunden kloster

*Dåp, 1.kommunion, ferming: Kors og medaljonger
Godt utvalg av greske håndmalte ikoner
Rosenkranser i alle prisklasser*

Symbollys til alle kirkelige anledninger

Vi fører voksplate; Pynt lysene selv

Velkommen inn, eller se vår nettbutikk: stolavbok.no

åpningstider: 10.00 – 17.00 Torsd.: 10.00 – 19.00. Lørdager stengt

Porto betalt ved innleveringen P.P. Norge/Norvège

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Kristus er oppstanden.
Etter avgrunnsmørke timer
kommer Jesus, bryter brødet.
Se, han lever, han som døde!
Tom er graven, tapt har døden,
se, nå lyser morgenrøden!
Kristus er oppstanden!

Kristus er oppstanden!
over død og natt han seiret,
han er her blant sine venner,
se hans side, se hans hender!
Tom er graven, tapt har døden,
se, nå lyser morgenrøden!
Kristus er oppstanden.

Kristus er oppstanden!
Ja, han lever blant oss,
alle folk på jord skal se det:
Størst er påskemorgens glede!
Tom er graven, tapt har døden,
se, nå lyser morgenrøden!
Kristus er oppstanden!

Gerd Grønvold Saue 1996

REDAKSJON

Uusi Kleppst Juynt

(ansv. redaktør)

Olav Egil Aune

Arntfinn Haram o.p.

Danarue Ejersthus Koch

May Lisebeth Myrdam